

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Historický ústav

Dobročinná a sociální práce Marie Červinkové- Riegrové

Diplomová práce

Autor: Bc. Dominika Musilová

Studijní program: N7503 / Učitelství pro základní školy (2. stupeň)

Studijní obor: 7503T066 / Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – dějepis
7503T074 / Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – občanská nauka

Vedoucí práce: PhDr. Marie Bahenská, Ph.D.

Hradec Králové

2015

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Dominika Musilová

Studium: P131494

Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - dějepis, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - občanská nauka

Název diplomové práce: Dobročinná a sociální práce Marie Červinkové-Riegrové

Název diplomové práce Charitable and social work of Marie Červinková-Riegrová
Aj:

Anotace:

DP bude mapovat činnost Marie Červinkové-Riegrové v oblasti sociální, dobročinnosti a péče o opuštěné dítě ve 2. polovině 19. století. metody zpracování: analýza archivních materiálů
Literatura nebo archivní fondy: Archiv Národního muzea, fond Marie Červinková-Riegrová;
ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, M. Ochrana chudé a opuštěné mládeže. Praha: Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, 1887.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Marie Bahenská, Ph.D.

Oponent: PhDr. Veronika Středová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 20.12.2013

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré prameny a literatura, které jsem v práci použila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a pramenů.

.....

(podpis autora práce)

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce PhDr. Marii Bahenské, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost a věnovaný čas.

Anotace

Diplomová práce mapuje činnost Marie Červinkové-Riegrové v oblasti sociální, dobročinnosti a péče o opuštěné dítě ve 2. polovině 19. století. Práce se zabývá sociálním zákonodárstvím a právními úpravami, na jejichž základě byla sociální a dobročinná práce realizována. Zabývá se důležitými momenty v životě a výchově Marie Červinkové-Riegrové, které ovlivnily budoucí směr její činnosti. Práce nabízí komplexní pohled do filantropické práce Marie Červinkové-Riegrové, od interpretace odborných i osobních textů přes konkrétní výsledky praxe až po přednáškovou a publicistickou činnost.

Klíčová slova

19. století, dobročinnost, sociální práce, sociální zákonodárství

Annotation

My diploma thesis maps the activity of Marie Červinková-Riegrová in social, charity and care for abandoned children in the 2nd half of the 19th century. The work deals with social laws and rules, on the basis of the social and charitable work carried out. It deals with the important moments in the life and education of Marie-Červinková Riegrová that influenced its future course of action. The diploma thesis offers a comprehensive insight into the philanthropic work of Marie-Červinková Riegrová, from the professional and personal interpretations of texts through the concrete results of practice to lecturing and publishing activity.

Keywords

19th century, philanthropy, social work, social legislation

Obsah

Úvod	8
1 Sociální práce a dobročinnost v druhé polovině 19. století	12
1.1 Sociální zákonodárství	14
1.2 Spolková a individuální dobročinná práce	17
2 Klíčové momenty ve výchově a životě Marie Červinkové-Riegrové	20
2.1 Výchova a vliv matky	20
2.2 Rodinné vazby	24
2.2.1 František Palacký	25
2.2.2 František Ladislav Rieger	27
2.2.3 Václav Červinka	32
2.3 Počátky veřejné činnosti	34
3 Filantropická činnost Marie Červinkové-Riegrové	37
3.1 Oblasti dobročinnosti	37
3.1.1 Péče o mládež	37
3.1.2 Péče o sirotky a chudé matky	40
3.1.3 Péče o služebné	46
3.1.4 Péče o trestně souzené a zanedbané	49
3.2 Konkrétní výsledky	51
3.3 Ohlas veřejnosti	55
Závěr	59
Seznam pramenů a literatury	61

Seznam příloh	65
Přílohy	66

Úvod

Téma diplomové práce jsem si zvolila na základě osobního zájmu. Po delší úvaze nad konkrétním tématem jsem v návaznosti na absolvované magisterské kurzy zvolila téma týkající se ženské otázky a ženské politiky v 19. století, které mě velmi zaujalo a chtěla jsem se o něm dozvědět více podrobností. Problematikou sociální péče jsem se, i když jen okrajově avšak velmi zainteresovaně, zabírala i ve své bakalářské práci¹ a proto jsem pro diplomovou práci zvolila téma, které mi umožňuje zabývat se jednak rovinou sociální politiky, sociální péče a dobročinnosti, dodnes velmi diskutovanými otázkami, ale také pojmout a charakterizovat problematiku z hlediska historického, kdy primární historický charakter práce umožňuje propojit rovinu dějepisnou s rovinou sociální a společenskou.

Cílem práce je představit na rodině Riegrových jeden z modelů rodinného života ve 2. polovině 19. století a především analyzovat dobročinnou a sociální práci Marie Červinkové-Riegrové. Práce charakterizuje základní pojmy jako dobročinnost a sociální práce, představuje její historický vývoj a na konkrétní činnosti Červinkové-Riegrové ukazuje dobročinnost 19. století. Práce vychází jak z analýzy dobových textů osobního charakteru tak také zpracovává literaturu odborně-historickou, právní a publicistickou činnost samotné představitelky. Text práce se z převážné části opírá o literaturu vydanou ve 2. polovině 19. století, o životopisná díla představovaných osobností a především o autentické přednáškové texty Červinkové-Riegrové, jejichž jednotlivé části byly v rámci vypracování diplomové práce podrobeny obsahové analýze a vyloženy. Jak uvádí *Velký slovník naučný*, pojmem interpretace rozumíme zprostředkování. Běžně je výraz chápán jako výklad, objasnění či tlumočení smyslu nějakého textu, výroku interpretem a jeho zprostředkování někomu, komu by jinak nebyl přístupný.²

Pro zpracování tématu se staly stěžejní deníkové záznamy Červinkové-Riegrové. Převážně ze zápisů deníků osobního a intimního charakteru, které jí byly

---

¹ MUSILOVÁ, Dominika. *Proměny otcovství ve společnosti*. 2013. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Adriana Sychrová.

² *Velký slovník naučný*, Vyd. 1. Praha: Diderot, 1999, Encyklopedie Diderot. s. 613.

poskytnuty Václavem Červinkou, vycházela při zpracovávání jejího životopisu Božena Augustinová. Její publikace *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*³ byla pro vznik diplomové práce zásadní. Kniha mapuje život a skutky Červinkové-Riegrové od jejího narození až po poslední den života. Vychází ze zcela autentických pramenů a obsahuje pasáže doslovných citací jejich zápisků. Je zde patrný autorčin obdiv a respekt, což dle mého názoru demonstruje mínění celé veřejnosti. Sám Červinka shromáždil po smrti své manželky přehledy z deníků z let 1866, 1867, 1871, 1872 a zběžně se zaobíral i deníky z let 1872-1874. Ale jelikož se dle jeho slov tyto zápisy týkají především jejich osobního života, neuznal za vhodné se jimi nijak obsírněji zabývat. Z těchto předaných materiálů vznikla pak kniha Boženy Augustinové vydaná v Praze roku 1897, dva roky po Mariině smrti. Červinka věnoval rodinnou korespondenci také knihovně Národního muzea s požadavkem, že má být po dobu padesáti let po jeho smrti zapečetěna. Tato publikace se pro velkou část této práce stala stěžejním dílem.⁴ V „dlouhém“ 19. století jsou ženské deníky běžnou záležitostí po celé Evropě. U nás bylo objeveno celkem 74 ženských deníků, ovšem je vysoce pravděpodobné, že je to pouze zlomek těch, které byly kdy skutečně napsány. Ať už byl deník psán v době války, míru nebo v jakémkoli životním období, je to pramen, který doplňuje chybějící části obsahu 19. století.⁵

Neméně důležitými jsou dobové prameny vznikající přímo pod rukou Červinkové-Riegrové. Spisy *Ochrana mládeže školou odrostlé*⁶ z roku 1888 a *Ochrana chudé a opuštěné mládeže*⁷ z roku 1887 podávají kompletní přehled o jejich názorech a obsahové struktuře jejich přednášek. Smyslem této práce je jejich obsahová analýza. Ve svých spisech se Červinková-Riegrová hojně věnuje popisu filantropické situace v zahraničí, především ve Francii a Anglii, kde také hledala často inspiraci. Těmto pasážím se záměrně diplomová práce nevěnuje, jen je zmiňuje

---

³ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. Praha: Bursík & Kohout, 1897.

⁴ VOJÁČEK, Milan a kol. *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky I*. Praha: Scriptorium, 2009. s 8-12.

⁵ LENDEROVÁ, Milena. *A ptáš se, knížko má... Ženské deníky 19. století*. Praha: Triton, 2008. s. 22.

⁶ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana mládeže školou odrostlé*. Praha, 1888.

⁷ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. Praha: Spolek "Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek", 1887.

v souvislosti s tokem myšlenek autorky, jelikož cílem nebylo podat informace o mimočeských organizacích a systémech.

Práce s těmito prameny byla ve dvou ohledech komplikovaná. Jednak jsou dokumenty psány stylistikou 19. století, skladby vět jsou odlišné oproti těm nynějším a k pochopení podstaty textu je často zapotřebí velmi soustředěného opakovaného čtení. Druhým úskalím je dostupnost publikací. Vzhledem ke stáří pramenů jsou chráněny a v originále se vyskytují jen na několika málo místech v republice. Já jsem k prezenčnímu studiu dokumentů využila originály patřící Pedagogické knihovně Jana Ámose Komenského v Praze a Studijní a vědecké knihovně v Hradci Králové.

Časově se práce orientuje na období 1854 až 1895, 2. polovinu 19. století, tedy na dobu, kdy Marie Červinková-Riegrová žila, tvořila a to nejen jako spisovatelka a libretistka, ale také jako žena pomáhající nejen opuštěným dětem. Tato práce popisuje, za jakých podmínek a okolností mohla být a byla sociálně-filantropická činnost realizována, jaké faktory ovlivnily působení Marie Červinkové-Riegrové v tomto směru její angažovanosti a jaké konkrétní teoretické i praktické přínosy můžeme připsat v její prospěch.

Práce je tematicky členěna do třech hlavních kapitol, které jsou následně dle souvislostí rozčleněny do několika podkapitol. První z kapitol seznamuje čtenáře se situací a pozicí sociální práce a dobročinnosti v obecném měřítku. Představuje důležité dobové právní úpravy a sociální zákonodárství, v kterém se Marie Červinková-Riegrová osobně angažovala a usilovala o změny legislativy. Téma druhé kapitoly se záměrně nese v duchu osobního života Marie Červinkové-Riegrové. V podkapitolách se objevují významná jména jako Marie Riegrová-Palacká, její matka, která se sama filantropií zabývala a dceru Marii výrazně svými názory, postoji a aktivitami ovlivnila. Výchovou a svými počiny formovala dceřino myšlení a zasadila v ní zárodek filantropických ambicí. Mezi další důležité osoby jejího života patřil praotec František Palacký, otec František Ladislav Rieger, díky kterým se seznamovala s politickými, literárními a vlasteneckými tendencemi tehdejší doby a později i manžel Václav Červinka. Kapitola je uzavřena Mariinými počátečními snahami o veřejnou činnost. Třetí kapitola je pro diplomovou práci

stěžejní. Zabývá se rozborem textů, které Marie Červinková-Riegrová za svého života sepsala na podporu osvěty, pomoci a ochrany mládeže, chudých matek, trestně souzených, sirotků a nalezců v Čechách. Druhá podkapitola obsahuje výčet a popis jednotlivých praktických přínosů, jako je například přednášková činnost, které se Marie Červinková-Riegrová také věnovala. Poslední podkapitola je věnovaná ohlasu a reakcím veřejnosti na tyto konkrétní počiny a celkovému zhodnocení postavení Marie Červinkové-Riegrové ve společnosti.

1 Sociální práce a dobročinnost ve 2. polovině 19. století

Počátky sociální práce se opírají o charitativní organizace a filantropickou činnost, která byla uskutečňována zanícenými jedinci 19. století. Kořeny dobročinnosti -charity- bychom hledali v křesťanské nauce a v demokratické tradici společností, kde každému jednotlivci byla připisována jedinečná hodnota. Již v 1. polovině 19. století působily v Anglii myšlenkové proudy liberálů, které se věnovaly filantropické činnosti, která se opírala o výsledky pozorování a zkoumání negativních jevů ve společnosti. Tytéž snahy pozorujeme v USA ve 2. polovině 19. století.⁸ Na našem území se snaha o provádění laické sociální práce, dobročinnosti a péče o chudé vykonávané státem či různými typy spolků nebo jednotlivci začíná objevovat již na přelomu 18. a 19. století. Mezi laické sociální pracovnice 19. století nepochybně patřila Marie Riegrová-Palacká, které se budu podrobněji věnovat v dalších kapitolách. Za jednu z nejstarších definic sociální práce je možno považovat „cílenou snahu prokazovat lidem dobro". Zhodnotíme-li aktivity v „konání dobra" z pohledu současných definic, lze je nazvat laickou sociální prací.⁹

Pro lepší orientaci v problematice je nutné definovat terminologii několika základních pojmů. Definice se v závislosti na teoretických východiscích, z nichž autor čerpá, mohou lišit.

Sociální práci Matoušek¹⁰ ve svém slovníku definuje jako praktickou činnost, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Mezi tyto problémy řadí chudobu, zanedbávání výchovy dětí, diskriminaci určitých skupin, delikvenci mládeže, nezaměstnanost. Sociální práce se opírá o rámec společenské solidarity, o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu a je hlavním přístupem při poskytování sociální pomoci. Mezinárodní federace sociálních pracovníků¹¹ za sociální práci považuje činnosti, které předcházejí nebo upravují problémy skupin, komunit a jedinců, vznikající z konfliktů potřeb jedinců nebo

---

⁸ NOVOTNÁ, V., SCHIMMERLINGOVÁ, V. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992, s. 29-30.

⁹ KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013, s. 11-13.

¹⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 200.

¹¹ NOVOTNÁ, V., SCHIMMERLINGOVÁ, V. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. s. 20.

společenských institucí. Záměrem je zlepšení kvality života všech lidí, takže by sociální práce neměla jen reagovat na aktuální sociální změny tím, že jim přizpůsobí praxi, ale měla by sama ovlivňovat realizaci vhodných sociálních změn.

Druhým důležitým termínem je filantropie. Jak uvádí *Ottův slovník naučný*¹² filantropie, neboli lidumilství se vyznačuje všeobecností a etickým charakterem, kdy předmětem lásky je člověk ve významu lidstva. Rieger¹³ filantropii popisuje jako lidumilství, v pedagogice jako zvláštní druh vychovatelství. Píše, že filantropismus se zakládá na přesvědčení v lidskou důstojnost. Filantrop-lidumil má dle jeho výkladu zájem o všechny lidi bez ohledu pohlaví či vyznání. Jemu naproti stojí sobec a pesimista. Velký slovník naučný¹⁴ označuje filantropii za lidumilnost a postoj zdůrazňující povinnosti člověka pomáhat druhým, jako synonymum uvádí pojem dobročinnost.

Dobročinnost je dle *Masarykova slovníku naučného* „účinná pomoc sociálně závislému, hmotná nebo osobní, v základu všelidská: mění a zdokonaluje se dobou dle mravního náboženství a sociálního pokroku. [...] Koncem věku XIX. a hlavně po světové válce rozvíjí se uvědomělá péče veřejná (dobrovolná, jež je často pružnější a pohotovější předvoj péče úřední. [...]"¹⁵

Posledním definovaným výrazem je sociální péče. Sociální péče je taková péče, která „pomáhá uspokojovat společností objektivně uznávané potřeby občanů (hmotné, psychické, sociální). V tomto pojetí je sociální péče součástí sociální politiky.“¹⁶

Jak je z vybraných definic patrné, chápání a obsah pojmů se postupem času přeměnil, ačkoli za společného jmenovatele napříč dobou můžeme označit pomoc druhým. Pro tuto práci jsou však důležité definice především z publikací staršího vydání, konkrétně *Ottův slovník naučný*, *Riegrův slovník naučný* a citovaný *Masarykův slovník naučný*, které přesně vystihují tehdejší pojetí těchto fenoménů,

---

¹² *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 9. díl. Praha: J. Otto, 1895. s. 196.

¹³ *Riegrův slovník naučný*. 3. díl. F- Chyžice. Praha: I.L. Kober, 1863, s.89.

¹⁴ *Velký slovník naučný*. Vyd. 1. Praha: Diderot, 1999, Encyklopedie Diderot. s. 417.

¹⁵ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Praha: Československý Kompas, 1932, s.20.

¹⁶ NOVOTNÁ, V., SCHIMMERLINGOVÁ, V. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*, s. 15.

kdy dobročinnost a filantropie byla chápána především jako dobrovolná nezištná činnost odhodlaných jedinců.

1.1 Sociální zákonodárství

Pro 2. polovinu 19. století jsou důležitá revoluční léta 1848-49, kdy dochází k mnohým ekonomickým, politickým a sociálním změnám. Změna byla nejvýraznější charakteristikou tohoto období. Začala vzrůstat průměrná délka života, objevuje se fenomén plánovaného rodičovství, klesá úmrtnost kojenců a dětí. Hustota obyvatelstva českých zemí v polovině století převyšovala 3,2 krát evropský průměr. Evropští obyvatelé se začali více pohybovat nejen za prací, emigrace se stala významnou změnou v mentalitách a umožňovala poměrně rychlou změnu sociálního statusu. V prostředí středních vrstev zastával muž sféru veřejnou, žena soukromou. Byla jí přisouzena role hospodyně, matky a manželky, což se ale s nástupem a šířením ženského emancipačního hnutí pozvolna měnilo. V tomto období začíná být také preferována rodinná vazba prarodič-rodíč-dítě a pokud některý článek z trojúhelníku z jakéhokoli důvodu vypadl, začal se k odpovědnosti hlásit stát a zabezpečovat občany bezmocné a zranitelné.¹⁷ S tímto tvrzením přišel již dříve Jaroslav Kallab¹⁸, podle jehož názoru rozvoj sociálního zákonodárství nastupuje až s hlubokými hospodářskými a sociálními proměnami 2. poloviny 19. století, kdy se také začíná projevovat lidská potřeba postarat se o chudé a odstranit nedostatky v soudobé společnosti způsobené rozpadem starší instituce rodiny.

Role státu se v oblasti péče o občany v nouzi významněji projevuje v roce 1868, kdy byl vytvořen zákon o chudinské péči (č. 59/1868 z. z.), který ale byl vzhledem k rozepřím v jednotlivých zemských sněmech platný pouze pro Čechy. Morava a Slezsko musely na podobný zákon čekat do roku 1918.¹⁹ Tento zákon z roku 1868 upravoval povinnosti obce v péči o občana, který se ocitl v nouzi a dle

¹⁷ LENDEROVÁ, M., JIRÁNEK, T., MACKOVÁ, M. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009, s 9-15.

¹⁸ KALLAB, Jaroslav. *Otázka brannosti a sociální péče o mládež*. Brno 1930. s. 2.

¹⁹ RÁKOSNÍK, J. a kol. *Sociální stát v Československu*. Právně – institucionální vývoj v letech 1918 – 1992. Praha 2012. s. 59.

domovského zákona z roku 1863 příslušel do dané obce. Taková povinnost obci náležela v případě, že byly vyčerpány všechny možnosti osob, které byly povinny o žadatele ze zákona pečovat. V takovém případě bylo povinností obce poskytnout postiženému a jeho rodinným příslušníkům nezbytnou pomoc v podobě výživy, což byla strava, ošacení, ubytování, teplo a světlo a to peněžní i materiální formou. Dále zajistit případná potřebná ošetření v nemocnici, péči a výchovu potomků. Další cestou pomoci mohlo být umístění do obecního, chorobinec nebo chudobinec, nebo cizího ústavu, ústavu jiné obce. Z tohoto zákona vyplývala pro obec i povinnost zaopatřit v případě „okamžité nouze“ nebo v nemoci i osobu, která dle domovského zákona pod tuto obec nespadá. Tyto náklady pak vymáhala na jeho domovské obci nebo je postoupila vyšším správním územním jednotkám.²⁰ Tato nařízení vedla roku 1908 ke zřízení České zemské komise pro péči o mládež, která umožnila v každém okrese vytvořit Okresní komisi pro péči o mládež.²¹

Příkladnou situaci, kdy bylo povinností státu dle výše zmíněného zákona občanu pomoci, popisuje ve své knize Tůma.²² „*Potřeba cizí ochrany a pomoci může nastati např., když někdo upadne do nemoci, která ho po dobu svého trvání činí nejen neschopným k práci výdělečné a tedy také k obživě vlastní, pokud se týče i jeho rodiny, ale vyvolává také nutnost, aby se mu dostalo, čeho je třeba k jeho vyléčení a uzdravení. Podobně nastati může potřeba cizí pomoci za účelem opatření nejnutnějších potřeb životních, když jedinec odkázaný v ohledu tom na výdělek vlastní práce, pracovati je neschopen následkem úrazu, trvalé choroby, sešlosti věkem nebo z jiných příčin. Stejně je tomu, když jest někdo sice způsobilý k práci výdělečné, nemůže však přechodně naléztí práci nebo zaměstnání [...]. Ještě vážnější a naléhavější potřeba cizí ochrany a pomoci nastává tu, když chudé dítě ztratí oba rodiče nebo jednoho z nich, nebo je jimi opuštěno [...].*“ Vzhledem k charakteru úryvku a dobovým řečnickým obrátům je výňatek citován v úplnosti. Představuje také stylistickou formu, jakou byly psány tehdejší zákony a oficiální spisy.

---

²⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 115-116.

²¹ TŮMA, Antonín. *Úkoly České zemské komise pro péči o mládež na základě nových stanov*. Praha: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, 1918. s. 3.

²² TŮMA, Antonín. *Právní základy sociální péče o mládež v republice Československé*. Praha: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, 1925. s. 9-11.

Prvním zákonným opatřením pro chudé dítě platným pro celé Rakousko byl císařský patent z dubna 1859, však nebyl příliš účinný. Za jeho největší přínos lze považovat předpisy, které následně přežaly další zákoníky, ve kterých byly ve prospěch sociálně slabých občanů provedeny lehké změny.²³ Zákon, který dokládal tyto drobné úpravy, byl domovský zákon z prosince 1863 (č. 105 říšského zákoníku).²⁴ O zanedbávané nebo osiřelé dítě se v případě, že se o něj nemohla postarat dobročinná organizace, měla za úkol finančně postarat domovská obec. Toto nařízení zakotveno v domovském zákoně nebylo však příliš šťastným řešením z důvodu již zmíněné migrace rodin venkovského obyvatelstva do velkých průmyslových středisek za prací. Pokud dítě přišlo o oba rodiče, bylo navraceno do místa původního bydliště, kde o něho muselo být postaráno jak hmotně tak mu i zajištěna řádná výchova.²⁵

Za sociálními zákony, mezi které patří i péče o znevýhodněné obyvatelstvo, stála ve většině případů konzervativní vláda hraběte Taaffeho. Růst obyvatel pokračoval i v poslední čtvrtině století a to zejména díky pokroku medicíny, státem řízené medicínské a hygienické službě a také lepší kvalitě potravin, kdy se postupně podařilo vymýtit hladomory a tím i na ně navazující epidemie. Ve velkých městech jako Praha či Liberec se začala projevovat úmyslná regulace porodnosti v rodinách. Tento fakt můžeme připsat zčásti i snaze o zlepšení životní úrovně rodin. Uvedený postoj pronikal, i když velmi zvolna i do dolních vrstev obyvatelstva. Po fázi emancipace měšťanstva nastala ke konci století emancipace i dalších sociálních skupin. Ke slovu se dostávají ženské osobnosti provozující charitativní činnost zaměřenou na ženskou část obyvatelstva dolních vrstev prostřednictvím vzdělávacích, charitativních a práci zprostředkujících spolků.²⁶

Můžeme říci, že celá 2. polovina 19. století byla, co se sociálního zákonodárství týče, zmateným obdobím plným chyb a více či méně úspěšných pokusů o nastolení sociální řádu a v tomto duchu pokračoval i začátek 20. století.

---

²³ JANÁK, Jan. *Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR*. Praha: Univerzita Karlova, 1975.

²⁴ KALLAB, Jaroslav. *Sociální péče v obcích*. Brno, 1927. s. 18.

²⁵ TŮMA, Antonín. *Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní, zvláště péče o mládež*. Praha: Vyšší škola sociální péče, 1936. s. 13.

²⁶ MACHAČOVÁ, J., MATĚJČEK, J. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. Vyd. 2., V Karolinu dopl. 1. V Praze: Karolinum, 2010. s. 435-440.

1.2 Spolková a individuální dobročinná práce

Již přelom 18. a 19. století se mimo jiné vyznačoval přibýváním aktivit, které můžeme charakterizovat jako laickou sociální práci. Od dobročinnosti a péče o chudé vykonávané státem, církví, různými typy spolků až k jednotlivcům. Za rozmachem tohoto fenoménu stojí zejména josefínské reformy 80. let 18. století dotýkající se také zdravotní a sociální péče. Postupně jsou zdravotní a dobročinné ústavy v monarchii klasifikovány ve třech úrovních a to jako nalezince, blázince a ústavy pod správou státu, dále nemocnice a porodnice obhospodařované z místních zdrojů (například v Praze magistrátem) a soukromé církevní nemocnice.²⁷

Tyto církevní a státní tendence začaly ve velkém doplňovat rozrůstající se podpůrné spolky, které byly dle očekávání státem podporovány, neboť státu z velké části ulehčily od péče o vdovy, sirotky, chudinu, handicapované a nemocné a to jak ve formě jednorázové pomoci tak dlouhodobější intervence.²⁸ Ve 2. polovině 19. století se také objevovala celá řada iniciativ, které doplňovaly škálu těchto organizací zabývajících se snahou o ukotvení solidarity ve společnosti, zmírnění dopadů bídy a vzájemným jištěním proti náhlým neočekávaným událostem. Ve městech vznikaly především dělnické spolky, na venkově zemědělská družstva.²⁹

Podpůrné spolky se ve valné většině orientovaly na zmírňování negativních jevů ve společnosti, prevence byla zastoupena jen málo. Zaměření spolku na konkrétní ohroženou skupinu obyvatelstva bylo z velké části převážně ovlivňováno sympatiemi zakladatele k dané skupině. Také z toho důvodu nebyla i přes poměrně velké množství spolků pokryta celá oblast činnosti sociální péče. Například o alkoholiky nebo prostitutky se spolky zajímaly jen výjimečně, zatímco v oblasti potřebných dětí a mládeže byla angažovanost spolků vysoká. Dalším druhem spolků byly ty, jež podporovaly chudé osoby. Těm pomáhaly jak finančně, tak i poskytováním služeb jako například stravou a ubytováním. Zvláštní postavení měly

²⁷ KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013, s 11-12.

²⁸ Tamtéž. s. 11-12.

²⁹ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*. Vyd. 1. Ve Volarech: Stehlík, 2007, s 92.

spolky židovské, které svou činnost zaměřovaly pouze na členy své skupiny obyvatel, tedy Židy.³⁰

Spolky buď povětšinou nabízely jednorázovou pomoc, kterou klienti vyhledávali sami nebo byly prováděny, převážně spolky z městských periferií, tzv. depistáže. Depistáž znamenala aktivní vyhledávání chudých a potřebných osob, kterým byla následně nabídnuta pomoc. Práci s klienty v jejich primárním přirozeném prostředí se zabývala asi jen necelá třetina všech spolků a v takovém případě šlo zejména o péči ošetrovatelskou nebo o návštěvy klientů přímo v místě bydliště. Alternativní pomocí byly hmotné dávky, jako bylo uhlí, dřevo, brambory, šatstvo atd. Spolky se také angažovaly v otázce ženské a v této oblasti se věnovaly i poradenství, především v právních a finančních otázkách. Součástí činnosti většiny sdružení byla kontrola výsledků odvedené práce, k nimž byli velmi často přizvány významné osoby a novináři, kteří měli prostřednictvím tisku zajistit kladnou publicitu.³¹ Členství v těchto dobročinných, později vzdělávacích spolcích se stalo prestižní záležitostí a patřilo k dobrému obrazu ženy 2. poloviny 19. století.³²

Spolek, který byl významným nejen pro své dobročinné tendence, byl Spolek sv. Ludmily vzniklý roku 1851. Mezi aktivity spolku patřila mimo jiné hmotná podpora nemajetných žen, organizace kurzů šití pro chudé dívky a podpora chudých rodin, které neměly v Praze domovské právo. V roce 1865 do spolku vstoupila Marie Riegrová-Palacká, významná pražská filantropka. Ta své myšlenky formovala již delší dobu a právě zde je začala realizovat. Jejím záměrem bylo poskytnout chudým dívkám možnost výdělků.³³ Mimo péči o chudé a opuštěné vdovy s dětmi a ženy se snažila také o jejich lepší vzdělání, čímž by se kruh chudoby z nevzdělanosti rozpojil. Ještě téhož roku zahájila svůj provoz škola pro nezaopatřené dívky zaštitěná právě Spolkem sv. Ludmily. Dále se v rámci spolku například zajišťovaly hromadné nákupy pro chudinu. Marie Riegrová-Palacká prosazovala přesná pravidla pro udílení podpor a razila zásadu prevence před chudobou. Tím byla na svou dobu

---

³⁰ KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. s. 12-13.

³¹ Tamtéž. s. 12-13.

³² BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Slon, 2005, Gender sondy. s. 54.

³³ SECKÁ, Milena. Unie katolických žen-Babyka. *Počátek ženských spolků v českých zemích* [online]. 2010 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://katolickezeny.cz/babyka/?p=166>.

velmi pokroková a významně se svým pojetím systému sociálních podpor lišila od přístupu svých současnic.³⁴Jako další bych zmínila Americký klub dam³⁵ založený roku 1865. Vedle vzdělání a zábavy i zde hrála podstatnou roli dobročinnost, péče o děti a nemocné. Klub organizoval nejrůznější sbírky pro sirotčince.³⁶

V období 2. poloviny 19. století prošla ženská spolková dobročinnost i s jejími představiteli a jejich činy značnými změnami. K aktivitě se hlásilo mnoho nových spolků, z nichž většina sídlila v Praze a z hlediska rozvoje sociální práce byla jejich činnost důležitým mezníkem.

---

³⁴ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století.* s. 60-67.

³⁵ Viz příloha č. 1.

³⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století.* s. 75-96.

2 Klíčové momenty ve výchově a životě Marie Červinkové-Riegrové

„V nevelkém domě na Novém Městě pražském spatřila dne 9. srpna 1854 světlo světa vnučka Františka Palackého, prvorozené dítě jeho dcery Marie a jejího manžela Františka Ladislava Riegra. Uvítána kruhem těchto významných osobností, neubránila se Marie Červinková-Riegrová působení jejich vlivu v celém svém životě. Matka, otec i dědeček zakotvili v jejím životě jako jasné trojhvězdy, které ji svítilo na její životní dráze a vedle kterých působení ostatních vstoupivších do jejího života nemělo již zdaleka takovou váhu. Dům, ve kterém malá Marie vyrůstala s rodiči i prarodiči, byl velice živým vlasteneckým pokrokovým domem a odehrávalo se v něm mnoho situací, které si vnímavé dítě vrylo do paměti. Hračky až příliš brzy pozbyly pro Marii půvabu a svou pozornost obracela právě k otci, praotci, matce a jejich životům a skutkům.“³⁷ Obraz výchovného prostředí, v jakém Marie Červinková-Riegrová vyrůstala, nebyl zcela běžný a pro většinu rodin tehdejší doby byl nedosažitelný.

2.1 Výchova a vliv matky

Marie byla prvorozené dítě Marie Riegrové-Palacké³⁸, jejího manžela Františka Ladislava Riegra a oba rodiče se pro ni stali důležitými osobami. Matka Marii velmi milovala a dbala na její výchovu. Výchovné vedení, jakému se malé Marii dostávalo ze strany vzdělané matky, rozvíjelo její schopnosti a zároveň drželo na uzdě přílišnou touhu po vědění tak, aby se dítěti dostalo zdravému duševnímu i tělesnému vývoji.

---

³⁷ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. Praha, 1897. Bursík & Kohout. s. 5-7.

³⁸ Viz příloha č. 2.

Marie byla nadaná a velmi rychle se učila. Jako malé dítě strávila s matkou několik měsíců v Nizze ve Francii u těžce nemocné babičky Palacké. Jelikož matka nechtěla, aby byla její dcera vystavována stálým nářkům a smutnému postupu nemoci, posílala Marii do kroužku, kde byla ve styku se stejně starými děvčaty. To ale spíše pro pobavení než aby se musela učit. Bystré dítě velmi rychle pochytilo cizí jazyk a tak již od šesti let mluvilo i četlo plyně francouzsky. Matka, která zastávala filosofické zásady Bolzana, zasvěcovala dceru od útlého věku do jeho učení a stala se tak její první učitelkou. To jen více podtrhlo a upevnilo lásku a úctu, jakou malá Marie ke své matce chovala. Od ní se postupně učila všem základním vědomostem a pohledům na svět.

Pokud to bylo možné, vykonávaly všechny činnosti společně a to až do doby, než se později Riegrová-Palacká věnovala péči o Mariiny mladší sourozence, bratr byl mladší o tři roky a sestra o šest let. Pak svěřila vzdělání nejstarší dcery do rukou profesorů a ve své kompetenci si ponechala jen výuku francouzského jazyka. Kromě toho, že již Marie netrávila s vyčerpáním a často nemocnou matkou tolik času, což jí často činilo starosti, její vzdělání nijak nezaostávalo. Byla v rukou těch nejlepších profesorů a vedle náboženství se učila hrát klavír, kreslit a malovat, což se pro ni stalo příjemným průvodcem v celém jejím životě.³⁹

Marie byla silně ovlivněna Bernardem Bolzanem a jeho přísným učením. Přemýšlela nad náboženskými otázkami, studovala a opisovala jeho texty, k čemuž ji vedla matka. Sama nad sebou vyžadovala přísnou kázeň. Často se sebou nebyla spokojená a cítila nejistotu, což přiznala i ve svých denících. Matka však o jejich kvalitách nikdy nepochybovala. „ *Zdaž splnila jsem správně povinnosti své? Jak užila jsem času...? Čas ubíhá jako voda, která se nevrací a čas, kterého se dobře neužilo, ztracen jest ... Ztracen jest den, kdy nevykonali jsme něco dobrého ... O Bože můj, zdaž nejen vědomostmi naučenými obohatila jsem paměť svoji, však zdaž i duše má bohatší ve skutečnosti se stala, zdaž srdce mé stalo se vroucnější a plnější? ...* ”⁴⁰ Jak je z úryvku patrné, její myšlení bylo oproti dívkám jejího věku značně napřed a zabývala se zcela jinými otázkami, než bylo pro její vrstevnice typické.

---

³⁹ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 6-10.

⁴⁰ Tamtéž. s. 11.

Proto se také Marie se stejně starými dívkami nechtěla příliš stýkat a zábavu hledala raději v četbě, než v dívčích radovánkách. Výjimkou nejsou ani deníkové zápisky na toto téma.

„ Byla jsem pozvaná u N. Bylo tam mnoho děvčat, hrály jsme si a dělaly mnoho hluku. Nudila jsem se; když jsem se vrátila domů, psala a četla jsem.“⁴¹ Marie měla ráda studium s matkou, své knihy a mnohem více ji fascinoval svět dospělých než bezstarostný dětský věk.

Všechny aktuální otázky, které se týkaly veřejného života, byly v domě Palackých probírány. Díky svému původu se setkávala v domě rodičů se společností, která ji inspirovala. K Riegrům docházeli politici, spisovatelé, umělci, učenci a protože v ní rodiče měli důvěru, nechávali často Marii být svědkem těžkých politických a filosofických rozhovorů. Přes veškeré teoretické debaty se postupně dostala až k samostatné činnosti. Z rodu Palackých zdědila po matce pevnou vůli a po otci z Riegrů to byl temperament, co ji vedly k tomu, aby se začala sama realizovat.⁴²

Doba jejího útlého mládí byla ve znamení zakládání spolků, kde se významně angažovala Marie Riegrová-Palacká. Tím se Marie už od malička setkávala s filantropickou činností. Společně navštěvovaly přednášky Vojty Náprstka na Žofině, což v ní jako v dítěti zanechalo mnoho dojmů, které neváhala zaznamenávat do svých deníků. V nich si také poprvé vytvořila ideu spolku, kterou bychom mohli nazvat spíše dětskou hrou, ale pro dítě jejího smýšlení to byl důležitý krok. Spolek nesl název Děvín a Marie se označila za předsedkyni Vlastu. Spolek měl i své stanovy a trval celou jednu zimu. Členky spolku v čele s Marií vykonaly několik dobročinných skutků za pomoci svých matek a vydaly osm čísel časopisu, psaných Mariinou rukou. Podstata spolku byla jasná - podporovat a vzdělávat chudinu a chránit ženy proti mužům.⁴³ Zde vidíme jasný vliv matčiny filantropické činnosti. Ačkoli sama Červinková-Riegrová označila později spolek za dětský pokus, navázala díky němu přátelství na celý život.

---

⁴¹ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 12.

⁴² Tamtéž. s. 13-15.

⁴³ Tamtéž. s. 13-15.

Od svých čtrnácti let byla Marie vedena k znalosti anglického a německého jazyka. Strávila čtyři měsíce ve Frankfurtu, aby poznala jiný život a zdokonalila se v jazyce. Avšak hned po návratu domů musela převzít po nemocné matce značnou část domácnosti a vyučování mladších sourozenců. Riegrová-Palacká trpěla v tomto období vážnými zdravotními problémy, stejně tak i dědeček Palacký a tak i zde rozvíjela svou starostlivost. Již v takto mladém věku založila opatrovnu pro vesnické děti v Malči, kde s rodinou pobývala. Stejně tak byla Červinková-Riegrová svědkem starostlivé péče matky o své rodiče. V první řadě o matku, později i o nemocného otce, kterému byla velkou oporou. O důvěrném přátelském vztahu svědčí i úryvek z dopisu, který své dceři Riegrová-Palacká roku 1875 napsala. „*Dědeček mne kontroluje ustavičně, když mne hodinu nevidí, tu je plno otázek: kde jsi byla, cos dělala, a proč atd. Od soumraku do večera skoro pořáde jsme spolu, neboť nevychází nikam a musím mu čísti, co mi dává.*“⁴⁴ Vztah matky k dědečkovi, respektive její výrazné pečovatelské sklony o rodinné příslušníky, se významně podílely na jejím vnímání světa a Marie se snažila v těchto těžkých chvílích matce pomáhat a jít v jejích stopách.

Marie Riegrová-Palacká byla za svého života velmi známou osobností. Nejvíce se do veřejného života zapojila vstupem do Spolku sv. Ludmily v roce 1864, kde zorganizovala mnoho změn, především se zaměřovala na návštěvy u chudých a péči o neprovdané matky. To bylo malé Marii devět let a po celý zbytek matčina života sledovala dychtivým okem její počínání a hltala všechny nové informace. Především ji však k matce a celé rodině pojilo silné citové pouto a velmi vřelé vztahy. Měla stále před očima matčin vzor obětavé ženy a jejich činností, kterým se věnovala pro záchranu pražské chudiny a tak se touha pomáhat probouzela přirozeně i v ní. Zpráva o matčině smrti v březnu 1891 ji tak velmi zasáhla, o čemž svědčí i úryvek z jejího deníku napsaný rok po matčině smrti. „*Jeden rok a zdá se mi, že jsem za ten rok zestárla o mnoho let, že vše ve mně i okolo u mě je jiné- protože jí tu již*

---

⁴⁴ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Marie Riegrová, rodem Palacká: její život a skutky*. V Praze: Nákladem Obce pražské, 1892, s. 163.

není. Byla to největší rána, největší bolest, která mne doposud v životě potkala, tak náhle jako blesk ..."⁴⁵

Po matčině smrti se pustila do psaní jejího životopisu⁴⁶ a tím více se sama utvrzovala v tom, že se chce věnovat dobročinnosti. Byla požádána „komitétem dam pro opatrovny městské“⁴⁷, aby převzala po matce vyšetřování a starost o chudinu, s čímž hned souhlasila i přes své zdravotní problémy. Od matky převzala značné zkušenosti v oboru a svou činností se od ostatních pracovnic odlišovala. Netrpěla přehnanou citlivostí, nevadil jí špatný vzduch v přeplněných nevětraných domech, neodvracela se od nemocných postižených lidí v nouzi ani se neštítala různých lidské odlišností a existencí. Všechny tyto vlastnosti zdělila Červinková-Riegrová ve velké míře po svoji učitelce a matce v jedné osobě.⁴⁸ Ta ji i po své smrti doprovázela na každém kroku a Červinková-Riegrová se k ní ve svých myšlenkách často vracela a vzpomínala na matku jako na svůj životní vzor.

Rodina tvoří základ našeho života a je velmi pravděpodobné, že znaky a vzorce původní rodiny budou přeneseny do celého života jedince. Stejně tak Marie Červinková-Riegrová přebírala vzorce prosociálního chování, mentální mapy, postoje, názory a hodnoty od své matky, která na ni působila ve všech směrech až do své smrti a i po ní. Červinková-Riegrová se nedožila vysokého věku, pouhých čtyřiceti let, a svou matku přežila tedy jen o čtyři roky života.

2.2 Rodinné vazby

Jak již bylo výše zmíněno, Marie Červinková-Riegrová měla na rodinné zázemí štěstí a status, který jí narozením připadl, byl velmi výjimečný. Dnes bychom možná řekli, že byla protekční dítě, ale v případě Červinkové-Riegrové bychom byli

---

⁴⁵ AUGUSTINOVÁ, Božena, *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 73.

⁴⁶ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Marie Riegrová, rodem Palacká: její život a skutky*. V Praze: Nákladem Obce pražské, 1892.

⁴⁷ Jinak řečeno také skupina osob pověřená nějakým úkolem či organizační výbor.

⁴⁸ AUGUSTINOVÁ, Božena, *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 70-80.

daleko od pravdy. Podnětné prostředí a aktivní život členů její rodiny zásadně ovlivnil veškeré její životní cesty a osudy. Matce, jako nejdůležitější osobě, byla věnován celá samostatná podkapitola, avšak nemůžeme opomenout ani ostatní důležité rodinné příslušníky, tedy dědečka Františka Palackého, otce Františka Ladislava Riegra a v neposlední řadě také manžela Václava Červinku. O celé své rodině a přátelích se Marie rozepisuje ve svých denících, stejně tak o chodu domácnosti v Malči, starostech o matku, o cestování svého manžela, o zdravotních potížích, o návštěvách a veřejném životě i o všech svých úkolech a domácích pracích.

2.2.1 František Palacký

Dědeček Marie Červinkové-Riegrové z matčiny strany František Palacký, narozen v červnu roku 1798, byl ve své době velmi významnou osobností. Byl českým historikem, politikem, spisovatelem a v neposlední řadě také organizátorem vědeckého a veřejného kulturního života v tehdejší Praze, kterého se díky němu bezděčně účastnila i jeho vnučka Marie. Byl velmi vzdělaný a během svého života si mimo jiné osvojil znalost jedenácti cizích jazyků. Se svou ženou vychovával dvě děti, syna Jana a dceru Marii. Později žil s dcerou, vnučkou a zetěm Františkem Ladislavem Riegreem ve společné domácnosti a díky dobrému finančnímu zázemí jak ze strany jeho ženy, tak ze strany zetě mohl nerušeně tvořit svá díla.⁴⁹ Stejně jako pro něho i pro Marii byly knihy vášní již od dětství.

František Palacký⁵⁰ vložil do malé Marie především spisovatelské a historické ambice. Už co by sedmileté dítě se začala pokoušet o psaní deníků a o první literární pokusy ve čtrnácti letech, stejně jako Palacký. Zapisovala si velmi podrobně každý svůj den a v deseti letech psala první povídky, básně a dramata, která zkoušela se sestrou a bratrem v ústraní, aby o nich dospělí nevěděli. Bohužel se tyto její první

---

⁴⁹ ŠTAIF, Jiří. *František Palacký: život, dílo, mýtus*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 20-297.

⁵⁰ Viz příloha č. 3.

literární skutky nedochovaly. Mezi jejími pozdějšími pracemi se vyskytují i příležitostné básně věnované dědečkovi nebo úvahy.⁵¹

V rodném domě byla často svědkem jeho rozmluv, spisovatelské a politické práce a k dědečkovi chovala velkou úctu. Každé jeho slovo bylo pro ni svatým příkazem a jeho postava zastiňuje svou velikostí všechny ostatní. Domem Palackého, který stál v čele vlasteneckého hnutí po roce 1848, otrásaly záchvěvy nejrůznějších vlasteneckých tendencí a tato situace se samozřejmě dotýkala i Marie. František Palacký byl poslancem Říšského sněmu, Českého zemského sněmu a členem Panské sněmovny a propagoval myšlenky Národní strany staročeků a z Mariiných deníků je zřejmé, že politické otázky ji velmi zaměstnávaly a nebylo dne, kdy by si mladá Červinková-Riegrová nekladla na srdce svou vlasteneckou povinnost. Nejšťastnější byla, když jí rodiče dovolili navštívit dědečka a otce ve sněmovně, kde vše pozorně sledovala a zapisovala. Často se pak s politiky setkávala přímo v domě, kde je společně s matkou hostila.⁵²

Více než v pražském ruchu si ale dědečka užívala v klidu Malečské vesnice, kde často s rodinou pobývala. Zde se také setkávala s osobnostmi tehdejší doby, jako byl například profesor Náhlovský, profesor Gindely nebo ředitel Gabler. Také její již zmíněné studium ve Frankfurtu můžeme z velké části připsat Palackému, který přes své hojné kontakty dívence pobyt zajistil. Palacký si s vnučkou si dopisoval. To, jak důležitý kontakt s Palackým pro ni byl, můžeme soudit opět z jejich vlastních zápisků, kdy napsala: „Dostala jsem psaní od dědečka. To je veliká milost a zvláštnost a musím se toho vážiti.[...] Psala jsem psaní dědečkovi, dala jsem si na něm velmi záležiti, neb mi psal nějaké zaobalené napomenutí stran písma.”⁵³ Palacký jako sám velmi vzdělaný a sečtělý muž dbal na Mariino vzdělání.

Po smrti Mariiny babičky žil František Palacký s vnučkou v jedné domácnosti a malé děvče pozorovalo, s jakou láskou o něho matka pečuje, což jí on oplácel

---

⁵¹ V den svých narozenin v roce 1868 napsala velkou úvahu na téma *O dobrém užívání času*. Z toho je patrné, jak výrazně dbala na plnění svých povinností. AUGUSTINOVÁ, Božena, *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 8-16.

⁵² AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 8-18.

⁵³ Tamtéž. s. 19-20.

ohleduplností. Červinková-Riegrová vzpomíná, jak úzkostlivý dědeček byl, šlo-li o otázku jejího či matčina zdraví a jak zvláštní a dojemné jí připadalo, když se Palacký, vždy vážný a málomluvný muž, stával něžným a na jeho tváři se objevoval úsměv. Všichni v rodině věděli, že Palacký je první osobou v domě a nikdo by si nedovolil se proti němu postavit nebo mu odporovat. Nikdo by se neodvážil ho zesměšňovat nebo znevažovat jeho názory. Při obědě, když s Františkem L. Riegre probíral politiku, články v novinách a události národního života, Marie mlčky seděla a fascinovaně naslouchala.⁵⁴

K Palackému chovala Červinková-Riegrová až zbožnou úctu. Když roku 1876 onemocněl, trpěla pocity úzkosti a netrpělivě očekávala každou zprávu z Malče o jeho zdravotním stavu, jelikož v tu dobu pobývala s manželem v Praze. Doufala, že stejně jako každý rok bude moct dědečka v létě navštívit a postarat se o něj. Když se pak jeho stav zhoršoval, neváhala a z Prahy odjela, aby byla po je boku i v posledních chvílích života. Sama Červinková-Riegrová po jeho smrti napsala: „*Jeli jsme do Prahy mlčky, mluvili jsme jen, když jsme se napomínali, abychom tolik neplakali. To byl pro nás jako pohřeb; nyní jej vzali rodině a odevzdali národu ... Na radnici slíbila jsem Bohu u mrtvolý dědečkovy, že chci býti hodnou děda svého, jak stačí slabé síly mé. Viděla jsem jej před sebou, znala jsem, čeho on si vážil u ženy. Nehledati zásluhy ve věcech vzdálených, nezapomínati na skromnost, nezapomínati na povinnosti domácí. Co Bůh dá více – dá- budiž vůle jeho vyplněna.*“⁵⁵ Jeho smrt ji silně zasáhla, ale byla přesvědčená, že udělá pro dobro vlasti vše, co bude v jejich silách, aby jménu Palackých neudělala ostudu.

2.2.2 František Ladislav Rieger

František Ladislav Rieger⁵⁶ se narodil 10. prosince 1818 v Semilech a přáním jeho otce bylo, aby se z něho stal mlynář. V tom se ale s otcem neshodoval a jeho touhy ho nesly jiným směrem. Toužil po vzdělání a vědomostech, byl velmi chytrý.

⁵⁴ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Marie Riegrová, rodem Palacká: její život a skutky*. s. 31-33.

⁵⁵ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s 30.

⁵⁶ Viz příloha č. 4.

Od mládí vyrůstal v poměrech, které v něm rozvíjely samostatnost, svobodu a horskou nepoddajnou ráznost. Ačkoli již v prvních studentských letech měl problémy s chováním, nebyl nucen školu opustit a byl mezi učitelským sborem velmi oblíbený. Vždy vystupoval sebejistě a sebevědomě, což mnozí profesori oceňovali. Jeho láska ke knihám, matčino přimlouvání a odstěhování do Prahy zapříčinily, že s otcovou ideou mlynaření byl konec. V Praze se stal žákem Josefa Jungmanna, s nímž navázal blízké přátelství.⁵⁷

I on, stejně jako jeho tchán a posléze i dcera Marie, byl výjimečně nadaný. Jako náctiletý začal přispívat svými překlady do Světozora⁵⁸ a připojil se do kruhu českých spisovatelů, kde psal své první básně⁵⁹. V Praze pak vystudoval práva a velmi intenzivně se zapojoval do veřejného života, vlasteneckých tendencí a politiky. Byl poslancem Říšského sněmu, Českého zemského sněmu, Říšské rady, člen Panské sněmovny a spoluzakladatel Národní staročeské strany. Pohyboval se v kruzích lidí, jako byli například Karel Sabina, František Ladislav Čelakovský, Karel Slavoj Amerling a také pro jeho budoucnost nejzásadnější - František Palacký. S ním velmi úzce politicky spolupracoval a v roce 1853 se oženil s jeho dcerou Marií, s níž měl tři děti- Marii, Bohuslava a Libuši.⁶⁰ Stejně jako matka a dědeček, i otec dbal na Mariino vzdělání. O tom, jak důležitý pro ni byl jeho názor můžeme soudit opět z jejího deníků, ve kterém se po ukončení školního roku vyjádřila takto: „*Vše je šťastně odbyto. Tatínek byl se mnou spokojen – a to je slovo!*“⁶¹

Jakým způsobem Červinkovou-Riegrovou ovlivňovaly politické a národnostní tendence vznikající v její rodině už víme. Dotýkalo se jí vše, co hýbalo životy jednotlivých členů rodiny a díky nim jí bylo dovoleno sledovat i proudy, které

---

⁵⁷ SAK, Robert. *Rieger: konzervativec nebo liberál?*. Vyd. 2., V Academii 1. Praha: Academia, 2003, s. 11-33.

⁵⁸ Světozor byl český obrázkový časopis vycházející od roku 1834. Jeho cílem bylo pobavit čtenáře různými zajímavostmi. To se však nesetkalo se zájmem čtenářů a po dvou letech zanikl. V digitalizované formě ho najdeme na stránkách Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. v digitalizovaném archivu časopisů.

⁵⁹ Od roku 1835 přispíval do Květů, kde i o rok později vydal báseň k Máchově smrti. JAHN, Jiljí Vratislav. *František Ladislav Rieger. Obraz životopisný*. Praha, 1889. s. 10.

⁶⁰ Tamtéž. s. 10.

⁶¹ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 16.

byly jinak ženskému světu uzavřeny. Jak už to u dcer často bývá, otcova činnost ji upoutala nejvýrazněji.

Marie měla s otcem podobnou povahu a velmi dobře si rozuměli. Sympatizovala s ním, chtěla mu být jakkoli nápomocna, což se jí také splnilo. Ohlas veřejnosti na Riegrovy úspěchy nebyl malý a tak na sebe nabídka o sepsání jeho řečí a života nenechala dlouho čekat. František Ladislav Rieger se ale z důvodu pracovní vytíženosti nemohl sběrem materiálů zabývat a tak se tohoto úkolu velmi horlivě chopila roku 1880 právě jeho nejstarší dcera. Prohlížela velké spousty stenografických protokolů ze sněmovny i z Říšské rady, vyhledávala otcovy řeči, které překládala z němčiny. Sbírala data k otcově životopisu, pročítala velké množství korespondence, deníků a zápisků, z nichž pečlivě vypisovala důležité informace. Při této činnosti se sama pozastavovala nad tím, jak malou pozornost do té doby věnovala politické činnosti. Sestavování a zpracování všech údajů jí dalo mnoho práce, ale pro svého otce to dělala s velkou láskou a ochotně. Velice ji těšilo, že sám otec chtěl do materiálů nahlížet a konzultovat s ní jejich uplatnění. Marie se jen velmi nerada vzdávala nějakého spisu, a jak sama v deníku píše „krvácelo jí srdce“, když musela kvůli komplikovanému překladu materiály postoupit například gymnazijním profesorům.⁶² O tom, jak s otcem probírala jednotlivé dokumenty, se Červinková-Riegrová hojně zmiňuje ve svých denících, které byly částečně přepracovány do knižního vydání jako *Zápisky I*⁶³ a *Zápisky II*⁶⁴, týkající se let 1880 až 1886. Tyto záznamy mohou posloužit k posouzení dobových událostí a jejich obsah se orientoval na politické působení F. L. Riegra, veřejné události, politické schůze a sepisování o členech rodiny. Psaní těchto *Zápisků* bylo ukončeno roku 1891 odchodem Riegra z aktivní politiky. Očima ženy, dcery a historičky můžeme sledovat působení a činnost Františka Ladislava Riegra, seznámit se s jeho politickými názory. Zapisovala si rozhovory s otcem, díky čemuž nás nechává nahlédnout do politického zákulisí.

---

⁶² AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 58-60.

⁶³ VOJÁČEK, Milan a kol. *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky I*. Praha: Scriptorium, 2009.

⁶⁴ VOJÁČEK, Milan a kol. *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky II*. Praha: Scriptorium, 2013.

Práce s německými překlady trvaly dlouhou řadu let a mezitím se Červinková-Riegrová zcela vžila do otcovy činnosti. Studium všech politických i jiných soupisů nahlédla hluboko do politického života. Nejen že i nadále schraňovala data k otcově životopisu, ale toužila stále více zabývat se i otcovou přítomností a jeho aktuálním životem den za dnem. Často se účastnila sněmovních zasedání v Praze nebo jednání Říšské rady ve Vídni a díky své obdivuhodné paměti vše s dokonalou přesností reprodukovala tak, že ani přímý účastníci oněch zasedání nenašli v jejich poznámkách chyby. Všechny tyto své postřehy pak ucelila do díla *Politické Zápisky*, v němž byla obsažena veškerá Riegrova politická činnost od roku 1885. Rok 1885 začal pro Červinkovou-Riegrovou rozhořčením nad mediálním obrazem Františka Ladislava Riegra, který byl kritizován za své politické výroky a dozvídáme se i řadu vzpomínek na jeho mládí. „*Dne 16. dubna jela jsem s otcem do Svobodných Hamrů a on po cestě mnoho mi vypravoval ze svého mládí a ze života Zachova. Pokusím se podat to, pokud paměť mi stačí. Otec nevypravuje systematicky, byl to jen volný rozhovor, v němž různé zprávy byly pomíchány. Nejhuř jest, že neudává léta, jen tak přibližně dobu, to umístění v pravý čas musím tedy dodati později dle jiných zpráv.*“⁶⁵ Kromě toho však měla Marie v plánu doplnit jeho životopis. V jejím deníku z října 1887 se dočteme: „*Do Vídně přišla jsem v době pro mého otce krušné a těžké. Vidouc jeho útrapy a práce tak usilovné, vžila jsem se v jeho životě úplně, procítla jsem s ním vše, zapisovala jsem pilně a byla jsem jako napjatá struna ... Cítla jsem v době pobytu svého ve Vídni vzdor vši žalosti přece jakési tiché uspokojení vnitřní nad tím, že jsem mu na blízku, že jsem svědkem jeho snahy a namáhání a že o nich podám svědectví v pravý čas ...*“⁶⁶

Když vezmeme v potaz rozsah práce, jakou Červinková-Riegrová odvedla v tomto směru, těžko si dovedeme představit, jak se mohla věnovat ještě dalším pracím, jako byl životopis Františka Palackého a domácí práce, na kterých si tolik zakládala. Zajímavostí je, že o její sepisovatelské činnosti vědělo jen málo nejbližších lidí a ona sama se o své práci zmiňovala jen náhodou. O vzniklé podklady měl zájem poslanec Jiljí Jahn, jemuž Červinková-Riegrová svou přípravu

---

⁶⁵ VOJÁČEK, Milan a kol. *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky II.* s. 101.

⁶⁶ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin.* s. 62.

odevzdala.⁶⁷ Ten na jejím základě sepsal knihu *František Ladislav Rieger. Obraz životopisný*⁶⁸, na kterou se odkazuje i část této práce. Tím však její činnost věnovaná otci neskončila.

Mezi obdivovateli Františka Ladislava Riegera se objevila myšlenka, aby napsal memoáry. K tomuto počínu ale neměl vytižený politik dostatek času a tak se i tohoto úkolu ve vhodnou chvíli zhostila jeho dcera Marie. Taková chvíle přišla v roce 1892, když rodina trávila léto v jejich oblíbené Malči. Červinková-Riegrová se ze všech sil snažila, aby otec co nejméně pocítil ztrátu milované manželky a tak se dala do psaní *Dle otcova vypravování o dávných časech*. Práce nabírala na rozměrech, jedna vzpomínka evokovala druhou. Naslouchala mu, zapisovala jeho vzpomínky na život a opět se dostala k prohlížení starých novin. Doufala, že ve starých rubrikách objeví i látku k životopisu Františka Palackého. Otcovy memoáry si Červinková-Riegrová přála dovést až do přítomnosti, ale těžká choroba jejího otce jí nedovolila zajít dál než do 60. let.⁶⁹

Při shromažďování dat k otcovu životopisu se dostala také k pročítání mnoha rodinných a soukromých korespondencí. Měly pro ni, jak sama říká, „zvláštní kouzlo“. Vybavovaly se jí vzpomínky na dětství a na časy strávené u babičky Terezie Riegrové. Postupně objevovala a odkrývala již zaváté vzpomínky a roku 1887 se pustila do psaní jejího životopisu. V této práci můžeme vidět novou stránku jejího talentu, kdy je bibliografie vystavěna v přirozeném světle poutavě až dojemně. Jako celek řadíme tuto práci mezi její nejzdařilejší výtvoř.⁷⁰

František Ladislav Rieger měl na svou dceru vliv již od malička ze stran politického a vlasteneckého působení. V dospělosti se stala jeho velkou obdivovatelkou a dobrovolnou spisovatelkou jeho života a pamětí. Láska k otci však byla posledním citem, který Červinkovou-Riegrovou na dlouhou dobu naplnil.

---

⁶⁷ Tamtéž. s. 62.

⁶⁸ JAHN, Jiljí Vratislav. *František Ladislav Rieger. Obraz životopisný*. Praha, 1889.

⁶⁹ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 58-69.

⁷⁰ Tamtéž. s. 58-69.

2.2.3 Václav Červinka

Marie Červinková-Riegrová tíhla kromě jiného také k umění, ke kterému byla vedena od malička. V půvabném okolí Malče v jarním období malovala a skládala básně. Na tomto místě, na jaře roku 1872, se seznámila s Václavem Červinkou, který pocházel z vážené vlastenecké rodiny. Václav, stejně jako Marie, byl vychován zodpovědně skrze Bolzanovu filosofii a dostalo se mu všestranného vzdělání. V Praze vystudoval hospodářská učení a po smrti svého otce převzal patronát nad velkostatkem Františka Ladislava Riegra, čímž se dostal do stálého styku s rodinou. Václav choval k Marii sympatie od samého začátku. Do té doby se mladá dívka vyhýbala jakýmkoli náklonnostem, ale Václav si ji získal svou vzdělaností a citem k umění. Marie následovala hlas svého srdce a vysnila si život se svou novou spřízněnou duší. Její život zalilo nové světlo a štěstí, jak píše ve svém deníku. „*Tak krásnou není ani země v máji, když pučí a kvete, jak krásným jest svět pro milující, blažené srdce, škoda, věčná škoda, že se to tak ani vypsati nedá.*”⁷¹ Nová láska v ní vzbudila silnou vlnu emocí a dva roky po seznámení si 28. září 1874 na tichém zámečku u Železných hor vzala Václava Červinku za manžela. Toto místo se pro ni stalo od té chvíle novým domovem.⁷²

Marie se zprvu cítila v manželství šťastná. Vybavovala novou domácnost, u toho se s manželem věnovala malbě, hudbě i čtení a našla v něm podporovatele a strůjce svého štěstí. Hodně se věnovala psaní básní a drobných písní, které Václav komponoval, a společně vytvořili malou operu *Dal si hádati*. To byl první krok k psaní libret, ale prozatím neměla Marie k této práci dostatek času. Raději manžela doprovázela na jeho cestách a nechávala se unášet proudem šťastné lásky.

První chmury do manželství vnesla až nemoc Františka Palackého na jaře roku 1876 a zřejmě se neodvratně podepsala na dalším vývoji společného žití. Sama Červinková-Riegrová se k této události vyjadřuje takto: „*Zvykli jsme si zrovna býti zádušičiví a oddání se smutným myšlenkám. Ten zlý, ošklivý rok 76 vzal nám tak*

---

⁷¹ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 28.

⁷² Tamtéž. s. 28.

*mnoho, co nám nikdo nenahradí ...*⁷³ Bohužel to nebyl jediný problém, který mladé manželství postihl. Ani její zdraví nebylo nijak pevné, ale byla zvyklá nestěžovat si. Přemáhala se, nemyslela na sebe a mezi léčením pracovala na libretu Dimitrije⁷⁴, zdokonalovala se v cizích jazycích prostřednictvím korespondence s ruskými osobnostmi. Při svých návštěvách Prahy, nespokojena s literární situací, se snažila vést literární večery, což můžeme označit za důležitý okamžik v její spisovatelské činnosti.⁷⁵ Smyslem života se pro ni stala opět práce a tak tomu zůstalo až do její smrti.

O jejich pocitech se dozvídáme hlavně ze sepsaných deníků a bez nadsázky můžeme jejich tvorbu nazvat grafomanstvím. V celistvé řadě deníkových záznamů jsou výrazné mezery mezi roky 1874-1878, tedy v době po uzavření Mariina sňatku s Červinkou. S psaním dívčího deníku pravděpodobně po vstupu do manželství skončila a není zcela jasné, kdy přesně s činností opět začala. Ovšem z dochovaných rukopisných přehledů je patrné, že manželství Marie Červinkové-Riegrové s Václavem Červinkou nebylo ani pro jednoho z nich příliš uspokojivé, čemuž jistě nepřidala skutečnost, že bylo bezdětné. Ze *Zápisů* se dočteme, že Marie cítila lítost a zklamání nad nesplněním dle ní základní povinnosti ženy manželky - počít dítě. V dubnu 1881 dokonce píše o navštívení specialisty ve Vídni. Své strasti si pak zcela jistě Červinková-Riegrová zaznamenávala do deníků, což by mohl být také jeden z důvodů, proč právě část deníkových záznamů z toho kritického období byla později zničena nebo uschována.⁷⁶ Marie byla příliš hrdou ženou na to, aby sdělovala svá životní zklamání a jen nejužší rodina a přítelkyně Anna Lauermannová-Mikschová znaly pozadí manželské tragédie. Patřila stejně jako její matka a babička mezi ženy, které hledaly ideál lásky. Obě její předchůdkyně svůj ideál našly, Marii Červinkové-Riegrové bylo toto osobní štěstí odepřeno.⁷⁷

Jak je z výše nastíněných informací zjevné, manželské soužití Červinkové-Riegrové s Václavem Červinkou relativně brzy přestalo splňovat jejich očekávání a

---

⁷³ Tamtéž. s. 30.

⁷⁴ Opera skladatele Antonína Dvořáka Dimitrij na libreto Marie Červinkové-Riegrové, vycházející z ruských dějin, byla uvedena poprvé roku 1882.

⁷⁵ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 29-32.

⁷⁶ VOJÁČEK, Milan a kol. *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky I*. s. 8-12.

⁷⁷ STLOUKAL, Karel. *Královny, kněžky a velké ženy české*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1940. s. 425.

z euforie, provázející svazek během prvních dvou let, sešlo dříve, než si jistě mladá dvojice chtěla připustit a než plánovala. Manželství trvalo vzhledem k brzkému úmrtí Červinkové-Riegrové do roku 1895. Vzhledem k rodinným poměrům, z jakých oba pocházeli, byl pro ně jistě hořkou skutečností fakt, že neměli dítě. Co pozitivního však tomuto soužití nelze odepřít je vzájemné působení na jejich umělecké složky. Stejně jako Marie Červinková-Riegrová byla umělecky literárně velmi činná tak i její muž se pokoušel ve spolupráci s ní o vlastní tvorbu.

2.3 Počátky veřejné činnosti

V posledních letech matčina života ji Červinková-Riegrová doprovázela na jejich návštěvách v domovech chudiny na Hradčanech, v Josefově či v malostranských uličkách a podle jejího vzoru si zapisovala důležitá data o jednotlivých rodinách, čímž vytvořila rozsáhlé statistické soupisy pražských chudinských rodin. Zasloučená matkou, nejpovolnější osobou a pracovnící v oboru filantropie, čerpala poznatky pro svou budoucí praxi a s hloubavostí sobě vlastní přemýšlela nad chudinskými otázkami. Touha pomoci potřebným pro ni byla natolik silná, že začala vyzkoumaná fakta prostřednictvím své beletrie představovat třídě zámožných obyvatel. Mezi povídky vykreslující tehdejší chudinské prostředí patřila povídka *Pod kvetoucími stromy*, *Vdova* či *Zázračné koření*. Marie se zhostila na výbornou i psaní matčina životopisu a ten byl vydán nákladem pražské obce ve prospěch fondu podporující chudé matky v šestinedělí koncem května roku 1892.⁷⁸

Ačkoli byla spisovatelstvím a jinými povinnostmi velmi zaměstnaná, nikdy nezapomínala na úkoly dobročinnosti. Sama se vydávala do ulic Prahy, kde nacházela mnoho bídy. Nikdy se ale nezalekla a nenechala se od dobročinnosti odradit. V jejím deníku čteme: „*Největší mou radostí je vyšetřování chudých, hovor*

---

⁷⁸ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 68-69.

s nimi, pobyt mezi nimi. Jsou to tak šťastné a jasné chvíle mého života, jistě z těch nejšťastnějších."⁷⁹

Záhy po vstupu do komitétu pro městské útulky byla Marie zvolena do dozorčí rady. Společně s předsedkyní Růženou Jelínkovou-Doubkovou pracovala na úpravách jednacního řádu a významně se přičinila především v oblasti podpory chudých matek.⁸⁰ Však již dříve před vstupem do komitétu byla zvolena protektorkou spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Ve prospěch tohoto spolku vydala spis týkající se pomoci a ochrany chudé a zanedbané mládeže⁸¹ a v roce 1887 podala do sněmu žádost o finanční podporu, čímž zajistila chudému spolku trvalou dotaci.

Červinková-Riegrová dobře věděla, že ze vzdálené Malče se nemůže svým dobročinným plánům, ochraně dívek, naplno věnovat a tak čekala až do chvíle, kdy ji zdravotní problémy zavanuly do Prahy. Po roce 1891 začala studovat stanovy a fungování francouzských, německých, holandských a švýcarských spolků, kde hledala inspiraci pro svou práci. V té době úzce spolupracovala s Annou Bayerovou, lékařkou vykonávající praxi v Bernu, která dobře znala filantropická zařízení a ústavy ve Švýcarsku a dávala Červinkové-Riegrové nejrůznější doporučení a sháněla adresy, kde si může o kýžené materiály zažádat. Ty pak Marie studovala a hledala v nich, co by se dalo využít v tehdejší pražském prostředí. Hlavním zdrojem inspirace pro ni byla švýcarská Unie přítelkyň mladé dívky⁸². V tomto období byla také požádána výborem spolku Ochrany opuštěné a zanedbané mládeže o odbornou přednášku, což ráda slíbila a s tímto úkolem spojila agitaci ve prospěch svého plánovaného projektu a pojala ji jako veřejnou propagaci své nové práce. V přednášce nazvané *Záštitá pracující dívky a ženy* poukazovala na nedostatky v oblasti ochranných zařízení a nedostatek pracovního uplatnění pro osamělé venkovské dívky. Přednáška vzbudila u obecnstva velký ohlas. Mezi její

---

⁷⁹ Tamtéž. s. 78.

⁸⁰ Tamtéž. s. 78.

⁸¹ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže*. Praha, 1887.

⁸² Unie přítelkyň mladé dívky byla založena roku 1877 v Ženevě a dle Červinkové-Riegrové se tento spolek vyznačoval nejhrořivější snahou o ochranu mladé dívky. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 7. díl. Praha: J. Otto, 1895. s. 723.

spolupracovnice patřila mimo jiných i Božena Augustinová, autorka jejího životopisu. Cíle spolku byly následující-

1. mravní i hmotná ochrana pracujících dívek, zejména pak dívek pracujících mimo domov v nepříznivých podmínkách; 2. zaopatřit práci chudým dívkám a ženám.⁸³

Společně s nimi byl přijat i nový název spolku - Záštitá. Důležitou osobou při vzniku spolku byl právník Tomáš Černý, který pomohl v podrobném vypracování stanov, poskytl Červinkové-Riegrové veškeré právní rady a navrhl také jméno spolku. Spolku byly poskytnuty zdarma prázdné prostory ve 2. patře domu v ulici Křížovnická.⁸⁴

Až do matčiny smrti se Červinková-Riegrová zabývala filantropií jen příležitostně a jako její průvodkyně. Mezi roky 1886-1889 vykonala řadu filantropických přednášek o ústavech pro ženskou mládež, o povolání ženy učitelky, o zanedbaných a opuštěných dětech, o nalezcích nebo o podpoře filantropických snah tiskem. Ve svých spisech hájila matčinu myšlenku, že základní vlasteneckou povinností je péče o chudé a povinností národa je starat se tak, aby o své příslušníky nepřišel. Filantropii se věnovala i v kapitolách matčina životopisu.⁸⁵ Její přednáškovou činností a detailnějším rozbohem spolkové činnosti se práce konkrétněji zabývá v další kapitole.

---

⁸³ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin.* s 81-88.

⁸⁴ Tamtéž. s. 88-90.

⁸⁵ STLOUKAL, Karel. *Královny, kněžky a velké ženy české.* s. 431.

3 Filantropická činnosti Marie Červinkové-Riegrové

Červinková-Riegrová byla ženou ochotnou vždy podat pomocnou ruku a díky matce také velmi znalou oboru filantropie. Její činnost se týkala mnoha dobročinných odvětví. Snažila se pomáhat sirotkům, chudým dívkám a ženám, mládeži, potřebným rodinám, pražské chudině a vůbec všem, kteří její pomoc potřebovali. Nestalo se, aby se u ní objevila lhostejnost či nevěle pomoci a vždy se snažila udělat maximum a to často i na úkor svého zdraví a osobního života. Následující kapitola představuje kompletní filantropickou činnost Marie Červinkové-Riegrové od analýzy vybraných textů, přes výčet jejich konkrétních dobročinných aktivit a přednáškové činnosti.

3.1 Oblasti dobročinnosti

V této části práce interpretuje spisy *Ochrana mládeže školou odrostlé*⁸⁶ a *Ochrana chudé a opuštěné mládeže*⁸⁷. Texty byly vybrány na základě obsahu vztahujícímu se k tématu diplomové práce. Jednotlivá dílčí témata, která se ve spisech prolínají, jsou pro lepší orientaci rozdělena do podkapitol, kde jsou uceleny informace týkající se každé konkrétní oblasti.

3.1.1 Péče o mládež

Tato podkapitola se zabývá otázkou ochrany mládeže tak, jak ji viděla a jak o ní přednášela Marie Červinková-Riegrová. Ta byla požádána představit své názory na toto téma v Praze na Smíchově 8. prosince 1887 v Občanské besedě. Na základě této přednášky byl vydán útlý spis *Ochrana mládeže školou odrostlé*, zabývající se

---

⁸⁶ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana mládeže školou odrostlé*. Praha, 1888.

⁸⁷ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. Praha: Spolek "Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek", 1887.

ochranou chudé dívky a pracující mládeže, přechodem mládeže ze školy do života, ústavy pro preventivní ochranu dívky, který je její tištěnou podobou a následující text z něho vychází.

Červinková-Riegrová se v první řadě domnívala, že směrem humanity 2. poloviny 19. století je prevence. Jejím úkolem je dle autorky předcházet hmotným nedostatkům jako jsou špatné bytové podmínky nebo nedostačující finanční zázemí a s tím souvisejícímu mravnímu úpadku v podobě vzrůstající kriminality, prostituce, odkládání dětí, nefunkčního rodinného zázemí. Zároveň ukazuje, jak rozdílné jsou tyto cesty k prevenci v různých zemích, například v Anglii, Francii a Německu. Pro dobrou budoucnost dítěte je dle ní nutné správné vychování k práci a obecné vzdělání a je to právě péče o vyučení dítěte k práci, která byla u nás i v Evropě zanedbávána. V celé Evropě se začíná ozývat volání po odborném školství a školách práce, heslem pokroku se stalo *školy práce a bedlivější ochrana pracující mládeže s dodatkem a zvláště ochrana chudé mládeže dívčí*. Právě v těchto oborech viděla Červinková-Riegrová v porovnání se zahraničními dobročinnými zařízeními největší nedostatky.

Prvním krokem k ochraně dorůstající mládeže je podle autorky vyučení k práci. Tato potřeba se stala všeobecnou a začaly se jí ujímat veřejné orgány, vyjma odborného vzdělávání dívek. Na dívčí vzdělávání pamatují především soukromé spolky. Veškeré průmyslové a pokračovací školství je sice prvním, avšak nedostačujícím prostředkem, jímž lze pomoci chudému dítěti při vstupu do života. Podle autorky je dítě třeba nejen vyučit k práci, ale také na něho při práci dohlížet a ochraňovat ho při jeho prvních pracovních krocích, kdy se rozhoduje o jeho existenci a pracovním zařazení. Bezohledné využívání dětské a ženské síly bylo přetrvávajícím problémem 19. století, proti kterému se však zvedala vlna odporu a skrze tlak humanity byly postupně státy donucovány zavádět ochranná opatření, která omezovala pracovní dobu, zakazovala dětem a ženám zdraví ohrožující zaměstnání nebo zaváděla tovární inspektory. Ale o mravní ochranu pracující mládeže, zejména dívky, se zajímal pouze soukromý sektor. Když dítě přestalo být ve čtrnácti letech školákem a mělo se zapojit do pracovního procesu, bylo dle Červinkové-Riegrové často bezradné.

Autorka představuje činnost francouzských spolků *-sociète de patronage-* jejichž hlavním úkolem byla mravní i hmotná podpora a dohled nad dětmi pracujícími v dílnách, nebo činnost anglických filantropek snažících se o ochranu mladých dívek. Dále píše, že by každý z české společnosti měl pociťovat zahanbení a lítost nad naší zaostalostí a právě tento pocit studu by nás měl posouvat rychlým tempem dopředu. Jakmile dítě u nás překročilo hranici čtrnácti let, nedostávalo se mu již žádné péče. Jediným zařízením řešícím tento problém byla pokračovací škola pro chlapce⁸⁸, pro dívky žádný podobný ústav neexistoval. Pražské školy byly přeplněné a na příkaz nesměly přijímat dívky bydlící mimo Prahu. Dívky nesměly vstupovat do uměleckých dílen škol, což byl v cizině hlavní dívčí obor, a byly pak odkázány na podřadná málo placená zaměstnání v továrnách. Za typickou chudou pražskou oblast označuje Červinková-Riegrová Smíchov, kde je v té době 90% obyvatel z venkova, kteří přišli za prací často zcela bez finančních prostředků a i zde žijí v chudých poměrech.⁸⁹ Dle ní je nutné zaměřit se na takové vzdělávání dívek, aby jim pojistilo stabilní budoucnost. Domnívá se, že ke zřízení ochranných spolků není třeba ani tolik finančních prostředků jako velký počet pracovníků a pracovnic, kteří by na úkor svého pohodlí a svých financí byli ochotni pomáhat a hlavně věnovat lásku, cit a péči potřebným.

Podle Červinkové-Riegrové nejvíce vždy bídou a nepohodou trpí děti a ženy. Odmítá pesimistické teorie, které tvrdí, že pokrok není možný a nejvíce kritizuje lidskou lenost. Humanitou dle autorky bojujeme proti tomuto zoufalství a beznaději, proti ponížení ženy. Všichni by měli vyznávat lásku k národu a měli by se k tomuto protestu připojit. Pokud se chce stát člověk lepším, musí především pečovat o děti, o ochranu a výchovu dívek. Zmiňuje citát francouzského spisovatele Fénélon, který řekl: *„Vychování žen jest důležitější než vychování mužů, protože vychování mužů je*

---

⁸⁸ Pokračovací školy byly zřízeny pro chlapce starší čtrnácti let a učilo se v nich řemeslo. Existovala například pokračovací škola sklářská nebo pro knihovnické praktikanty. Často se stávalo, že pokračovací školy dokončovaly úlohu školy a doučovaly to, co se v běžné škole dítě nenaučilo. Jejich úkolem ale bylo pokračovat ve vzdělávání mládeže zejména v oblasti praktických vědomostí potřebných pro život. Vznikly z opakovacích škol nedělních a výuka probíhala 2-4 hodiny týdně večer a v neděli dopoledne. První pokračovací škola pro dívky byla zřízena roku 1865 spolkem sv. Ludmily, ale v 70. letech z finančních důvodů zanikla. ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže. Rozhledy po lidumilství v Evropě*. s. 37-256.

⁸⁹ Ženské mzdy v továrnách byly velmi nízké, okolo 60 krejcarů denně= 0,6 zlaté.

dílem žen."⁹⁰ Šťastnou budoucnost si národ zajistí jen tehdy, když se začne starat o blaho dítěte a ochrání dívku a ženu před zhoubou.

Červinková-Riegrová zaujímala k otázce péče o mládež angažovaný postoj. V problematice vzdělávání dívek považovala za důležité v rámci prevence zřídit instituce pro vzdělávání a ochranu služebných a chudých dělnic, což se jí také v rámci vlastní spolkové činnosti podařilo. Inspirací pro ni byly zahraniční spolky, především francouzské, s nimiž také chtěla spolupracovat.

3.1.2 Péče o sirotky a chudé matky

V následujících dvou podkapitolách se práce zabývá rozbořem spisu *Ochrana chudé a opuštěné mládeže*. Ten byl sepsán na popud spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Červinková-Riegrová zpracovala a spojila své poznámky z přednášek a vytvořila ve prospěch spolku brožuru. Jak sama autorka v úvodu píše, spis není vědecký, ale jeho smyslem je podat veřejnosti ucelený obraz o rozvoji dobročinných zařízení pro ochranu chudé a opuštěné mládeže u nás i v zahraničí a zároveň představit nové směry a trendy, kterými se filantropie má ubírat. Zároveň doufala, že tímto dílem vzbudí ve čtenářích a společnosti snahy podílet se na ochraně opuštěných dětí české chudiny.

Autorka se domnívá, že k tomu, abychom mohli pochopit přítomnost, musíme porozumět minulosti a to platí i ve filantropii. Fenomén opuštěného dítěte se ve společnosti vyskytuje od samého počátku věků a podle toho, jakým způsobem se společnost o sirotky a ženy starají, ukazuje na jejich mravní vyspělost. V této problematice si společnost musí odpovědět na dvě základní otázky: Jaká jsou práva a povinnosti rodičů? Jaká jsou práva a povinnosti společnosti k dítěti?

---

⁹⁰ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana mládeže školou odrostlé*. s. 22.

Z historického pohledu do naší minulosti se na osud dítěte příliš nehledělo, dítě nemělo žádná práva a naopak společnost a rodiče disponovali právy ve vztahu k dítěti neomezeně. Dítě bylo otcovým majetkem, měl právo s jeho životem nakládat jakkoli. Matka měla úlohy pečovatelky, učitelky a vychovatelky, ale do pravomocí muže-otce nesměla zasahovat natož sama rozhodovat o osudu dítěte.

Ve středověku byla péče o chudé a sirotky výlučně v rukou církve. Byly zakládány ústavy, které poskytovaly úkryt opuštěné mládeži, starcům, nalezcům a komukoli, kdo o pomoc požádal. První skutečné sirotčince vznikají až v 16. a 17. století v Holandsku, Německu, Belgii a Švýcarsku, ale v 18. století se proud veřejného mínění proti těmto systémům ochrany začal obracet zády a byl vznesen požadavek na úplnou reorganizaci sirotčinců. Reformátoři prosazovali myšlenku přirozené a volné výchovy v přírodě a výchově v rodinách. Zakladatelem tohoto nového směru byl švýcarský pedagog Pestalozzi, jehož směr je dnes nazýván naturalismem. Na konci 18. století byl založen v Bernu první ústav, ve kterém byl zaveden rodinný systém výchovy a děti byly rozdělovány do skupin.

Státní intervence se v otázce opuštěného chudého dítěte v 19. století projevuje způsobem materiální podpory a zákonnými opatřeními. Od represivních snah se dle autorky pozvolna přechází na preventivní péči a ta se stává heslem století ve všech oborech dobročinnosti. Praha se nechává inspirovat například francouzským modelem pro podporu chudých opuštěných matek v šestinedělí a kojících žen, čímž se mimo jiné snaží předejít i vysokému počtu odložených dětí, avšak to až od roku 1882. Tento druh podpory byl dříve u nás zcela opomenut a ani od roku 1882 není zcela dostačující a umožňuje pomoci pouze nejzávažnějším případům. K tomu, aby se chudé matce usnadnilo konání jejich mateřských povinností, byly zřizovány jesle a opatrovny. Tam dostávaly pravidelně stravu a ošacení. Nejčastěji to byla k obědu silná hovězí polévka nebo kaše, odpoledne chléb. V roce 1868 byly městskou pražskou radou vyslány dvě učitelky do Francie, aby zde studovaly a získaly kvalifikaci v oboru učitelek pro opatrovny a mateřské školy. Opatrovny měly za úkol nejen dítěti poskytnout dohled a péči, které se mu nedostávalo od matky, ale připravit ho také na školu.

V roce 1883 se na území Předlitavska nalézalo 30 opatroven, z toho na území Čech 66 s 5010 chlapci a 5321 dívkami a Červinková-Riegrová předpokládala, že počet opatroven bude i v dalších letech vzrůstat. Dohledem nad opatrovnami a městskými jeslemi byl pověřen „komitét dam“. Vedle jeslí městských byly v Praze na Smíchově a na Žižkově ještě jesle zřízené německým Ústředním spolkem jeslí. Jak uvádí, v roce 1883 bylo v celém Předlitavsku 22 jeslí, na Čechy z toho připadla 4 tato zařízení s 228 chlapci a 241 děvčaty. Na území opatroven docházelo k bojům o děti, který dále pokračoval na půdě škol. Byl to boj mezi německými a českými spolky, kdy německé instituce naváděly k posílání českých dětí do jejich zařízení. Takové dítě se po třech letech naučilo dobře německy a tím bylo zajištěno, že pokračovalo na německou školu. V Praze byl tento problém postupně vyřešen vznikem městských opatroven, ale problém nastával především v městech, kde bylo smíšené obyvatelstvo, například Uherské Hradiště. Zde se německé spolky a Ústřední matice česká předháněly v zakládání opatroven.⁹¹

Z opatrovny dítě vstupovalo do školy. Stejně jako ve světě tak i u nás byly založeny útulky pro školní mládež⁹². Na jaře roku 1886 byly na náklady města postaveny dva tyto instituty, v Praze na Vyšehradě, jeden pro chlapce a jeden pro dívky. Dále pak ve stejném množství a poměru na Hradčanech, v Holešovicích a jeden dívčí útulek na Starém Městě.⁹³

Vedle péče o chudé matky s dětmi je zde ještě jiná neméně důležitá otázka a to péče o sirotky, děti mravně zanedbané, zpustlé a provinilé, jakožto jedno z nejstarších odvětví dobročinnosti. Sirotčinců nebylo v Praze mnoho. V soukromém sirotčinci sv. Jana Křtitele bylo v roce 1884 70 chlapců, v židovském 12, ve Vlašském sirotčinci 28. V ústavu spolku paní sv. Nothburgy, nad kterým držely ochrannou ruku sestry sv. Karla Boromejského, se nacházelo 80 dívek. K těmto

---

⁹¹ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. s. 252-253.

⁹² Útulek je dobový termín. Útulky pro školní mládež byly výchovavací ústavy, do kterých byly přijímány školu povinné děti chudých rodičů, kteří byli po celý den mimo domov nebo byli vážně nemocní a nemohli o své potomky pečovat. V útulky byly pod dohledem vychovatelek. *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 26. díl. Praha: J. Otto, 1895. s. 264.

⁹³ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. s. 37.

sirotčincům se řadí také sirotčinec spolku sv. Ludmily, fungující po zrušení pokračovací školy od roku 1885. Největším sirotčincem byl městský sirotčinec Pražský. Na jeho rozvoji měl rozsáhlé zásluhy Americký klub dam v čele s Vojtou Náprstkem, který daroval 30 000 zlatých na výstavbu nadačních prostor. V roce 1885 zde bylo 170 míst pro chlapce i dívky a 11 míst pro děti bez přístřeší, které byly doposud pod péčí města. Pro představu roční náklady na jednoho sirotka byly 203 zlatých. Od roku 1886 byly osiřelé zdravé děti dávány do opatrovnických rodinám nebo ponechány matkám za měsíční příspěvek 6-10 zlatých. Vedle těchto institucí pro sirotky vznikl v Praze roku 1875 sirotčinec pro děti po zemřelých příslušnících Pražské městské rady nazvaný Sirotčinec arcivévodkyně Gisely, kde byl počet svěřenců také vysoký.⁹⁴

Problém ovšem přicházel v momentě, kdy ve čtrnácti letech byly děti ze sirotčince propuštěny a další pomoc ani ochrana nebyla dostatečná. V sirotčinci se dítěti dostalo veškeré péče a najednou bylo vysláno samo do světa. K řešení tohoto problému podalo kuratorium městského sirotčince městské radě návrh na zřízení vyšších tříd v sirotčinci a řemeslnicko-obchodní vyučování chovanců. Na tuto žádost byly vybudovány 4 dílny.

O sirotky z pražských rodin bylo postaráno městským ústavem, ale ani to nebylo zdaleka dostačující. Venkovské děti se musely spoléhat na soucit a dobrosrdečnost chudiny. Zemřeli-li dítěti z venkova rodiče, nebylo nic neobvyklého, že se ho ujala jiná chudá rodina. To se stalo v tom lepším případě. Mnohem hůře na tom byly děti, které si nikdo k sobě nevzal. Domovská obec byla ze zákona povinna se o takové dítě postarat, ale tato praxe byla více než žalostná. Často obec zajistila dítěti pouze nejnutnější obživu a přístřešek.

Červinková-Riegrová upozorňuje na to, že u nás neexistovala žádná dobročinná organizace, která by dohlížela na umístování sirotků, opuštěných dětí a nalezců, že osud těchto jedinců je ponechán náhodě a umístování do rodin není ani zdaleka tím, čím být má. Neuspokojující péče o sirotky je navíc umocněna

---

⁹⁴ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. s. 260-261.

nedostatkem sirotčích zařízení. Dle statistiky bylo v roce 1883 v sirotčincích 808 dětí z celkového počtu 5 560 819 obyvatel, což je v porovnání s okolními zeměmi výrazně méně, natož pak ve srovnání s pokrokovou Francií, Belgií či Švýcarskem.⁹⁵

Situace je podle ní ještě více kritická v oblasti opuštěných novorozenců neboli nalezců. Rozsáhlé spory se vedly a vedou v otázce, zda má být odložení dítěte záležitostí úřední nebo anonymní. Péče o sirotky, nalezence a opuštěné děti byla státem nejdříve a nejúplněji organizována ve Francii, kde dobročinnost doplňovala péči veřejnou, ale tato problematika byla rozšířena všude v evropských zemích. Ve Švýcarsku, kde byly sirotčince zřizovány obcí a je zde kladen důraz na pedagogické působení, Belgii a Holandsku, které přebraly z velké části vzor z Francie, také v Německu, Rakousku za působnosti filantropického spolku ve Vídni nebo v Rusku.

Ve všem společnostech tehdejší doby jsou tato zařízení z drtivé většiny zřizována spolky a soukromníky. Nutno také říci, že v těchto zemích se pojmenování nalezenec a nalezence již vůbec nevyskytuje.

Nalezenci, tedy děti pohozené matkou, byli u nás přijímáni v Pražském nalezcinci pouze dočasně. Snahou ústavu bylo matku vždy vypátrat a ani v případě, že se pátrání nezdařilo, nesetřívávaly děti ve veřejné péči déle než nezbytně dlouhou dobu. Zdravé děti obvykle 2 dny, nemocné dle potřeby delší dobu a zároveň sem byly přijímány děti narozené v nemocnicích nebo ve věznicích. Tento ústav byl zřízen již roku 1789 a od samého začátku nebyla jeho ideou výchova, ale pouze přechodná péče. Z tohoto útulku byly děti umísťovány k pěstounům. V rakouských zemích bylo zvykem, že přijaté dítě je jen dítě dočasně svěřené a může být kdykoli předáno zpět rodičům nebo příbuzným. Matka je o umístění a stavu dítěte informována a kdykoli může své dítě navštěvovat a právo na vrácení dítěte ztrácí pouze v případě spáchání trestného činu nebo při vážné duševní nemoci. V případě, že se dítěte po šestém roce života nikdo neujme, přechází pod opatrovnictví domovské obce. V roce 1881 bylo matkami opětovně přijato 15% ze všech umístěných dívek. Největší počet dětí umístěných do nalezince byl v roce 1863 a to

---

⁹⁵ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. s. 263.

2932, ovšem úmrtnost takto umístěných dětí byla velmi vysoká, až 66%. Situace se začala lepší s provedenými změnami, jako bylo rozšiřování ústavů, připojení zahrad a hlavně zvednutí příspěvku pěstounům. Do roku 1881 poklesla úmrtnost v ústavu na 10,5%.⁹⁶ Dalším byl Nalezinec zemský. Ten byl určen pro nemanželské děti, které se narodily v zemské porodnici. Další zvláštní ústav existoval v Karlíně pro ty sirotky, kteří byli pěstounům odebráni nebo je pěstouni sami vrátili.⁹⁷

Červinková-Riegrová kritizuje právě výběr pěstounů. Spíše konstatuje, že se o žádném výběru nedá mluvit. Jakákoli žena, která je lékařem shledána za zdravou a způsobilou si může dítě odvést a zcela přehlíženy jsou faktory prostředí, do kterého má dítě přejít. Nejčastěji jsou pěstounkami chudé ženy bez práce, které následně již nikdo nekontroluje. Zvláštností také je, že jelikož stát platí na dítě pouze do šestého roku jeho života, je po této době odebráno od pěstounské matky a vráceno zpátky do ústavu a do nedostatečné péče domovské obce. Každý rok vychází z pražského nalezince okolo 3000 dětí a jejich osud je žalostný stejně jako jejich životní podmínky. Hlavní rozdíl ve fungování a řízení českých nalezinců oproti západní Evropě tkví v tom, že ve Francii i v jiných zemích je opuštěné dítě považováno za plně přijaté státem a dozor nad ním vykonává až do plnoletosti.⁹⁸

Společnost se stává dlužníkem všech těchto osiřelých a opuštěných dětí, kterým nevěnuje dostatečnou péči a dle Červinkové-Riegrové přijde okamžik, kdy jí tento dluh bude sečten a s mnoho násobnými úroky splacen na věznicích a represivních zařízeních.

Téma sirotčí problematiky je v knize velmi podrobně rozebráno. Dílo obsahuje celkem čtrnáct kapitol. Červinková-Riegrová v nich popisuje vývoj chudinské organizace od prvních počátků. Ukazuje a porovnává situaci u nás a jinde v evropských zemích, především čerpá z francouzské literatury a hojně využívá příkladů z francouzské filantropie. Autorka popisuje, jak funguje problematika

---

⁹⁶ Pro úplnost je přiložena tabulka úmrtnosti sirotků do 1 roku od roku 1847 až 1881 a celkového počtu zemřelých chovanců v tomtéž období. Viz příloha č. 5.

⁹⁷ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. s. 264-270.

⁹⁸ V této problematice se snažila Červinková-Riegrová prosadit návrh o státním dohledu na dítě do 16. let, však kvůli smrti nestačila svůj požadavek dovést do konce.

záchrany chudé mládeže v cizině a poukazuje na lhostejnost české společnosti a vážně jí prostřednictvím vřelých slov domlouvá a obviňuje stát z neschopnosti tuto situaci napravit. V jejím díle je patrná osobní zainteresovanost a soucit, který vtiskl tomuto rozsáhlému spisu ráz odlišný od ostatních podobných děl. Brožura neobsahuje pouze výčet statistických dat, ale jsou zde patrné osobní zkušenosti autorky a zapálenost pro věc. Kromě filantropického významu má dílo i váhu z hlediska vlasteneckého a síly přesvědčení s jakou Červinková-Riegrová o problematice píše. Věřící, že v pomoci chudým a opuštěným jedincům tkví i naděje na lepší život celé společnosti. V závěru práce vyslovuje myšlenku, která se stala jejích životním přesvědčením a to sice, že péče o chudé není pouze starostí dobročinných aktivit, ale také vlastenectví.

3.1.3 Péče o služebné

Mari Červinková-Riegrová se ve stejném spise věnuje, ačkoli ne tak obsáhle, také problematice českého služebnictva související s postavením chudé české dívky, zakládáním škol a zmiňuje založení škol hospodyňských a hospodářských.

Vzorovou hospodářskou školou byla škola v Kroměříži na Moravě, která měla dívky z rolnických tříd naučit starat se o domácnost a prakticky i teoreticky je připravit k práci v zemědělství. Červinková-Riegrová kritizuje, že společnost se již dále nezajímá o zaopatření práce pro dívky, nikdo nesleduje životy těžce pracujících dívek a žen v továrnách. Není u nás zřízen žádný ústav pro mladé osamělé dělnice a v obzvláště katastrofálním stavu je počet dobročinných institucí pro vzdělání a ochranu služebnictva.

Nejstarším spolkem zřízeným pro podporu služebných byl Spolek pro blaho služebných v Praze. Vznikl již roku 1844 a o Velikonocích rozdělával mezi služebné, které slouží minimálně deset let, drobné finanční odměny. V roce 1882 bylo vydáno nařízení zřídit Pražskou městskou pokladnu pro léčení služebných, které bylo platné od roku 1886. Účelem této pokladny bylo, aby nemocné služky byly na

náklady obce ošetřeny ve všeobecné nemocnici. Ani jedna z těchto institucí však neřešila jejich lepší vzdělávání ani ochranu nezaměstnaných. Vzniknuvší Kuchařská škola česká se zaměřovala více na vzdělání městských tříd a doplňující vzdělávání hospodyň, nikoli však služek.

Jako první k řešení nepříznivé situace přispělo několik německých filantropek, které otevřely v Praze spolek Mägdeheim. Tento spolek fungoval ve spolupráci s kuchařskou německou školou a poskytoval ochranu služkám z Německa. V Brně byl řádem Dcer Božské Lásky založen Mariánský ústav, jehož úkolem bylo pomáhat shánět služebným práci. Téměř totožný ústav byl zřízen i v Praze v Ječné ulici, ale ten zdaleka nedostačoval pražským poměrům a potřebám, natož pak tisícům služek v zemi. Těm, které byly zcela bez majetku a bydlení, poskytovala často přístřeší Pražská útulna. V ní bylo přijato od roku 1879 133 531 osob, v roce 1885 opatřila práci zhruba 160 služkám. Zde však mohly zůstat jenom tři noci, poté byly nuceny odejít a přespávat po hospodách a pochybných podnicích, kde se často dostávaly pod působnost nevěstinců.⁹⁹

Jak Červinková-Riegrová píše, při nahlédnutí do dokumentace pražských porodnic zjistíme, že většina žen, které své děti po narození odkládaly do nalezinců, jsou právě pražské služky. Dále zmiňuje, že služky bývají často označovány společností za nižší třídu. Zároveň dodává, že u nás neexistuje žádná vzdělávací instituce ani škola pro služebné a téměř žádná organizace na jejich ochranu a tudíž nemají dostatek možností jak se ze špatných životních podmínek dostat.

Ještě horší je dle autorky situace českých služek ve Vídni, kde je jich více než v Praze a jejich společenské poměry jsou ještě žalostnější. Jazyková bariéra a osamělost dívek je příčinou jejich častého sociálního úpadku a života mezi společenskou spodinou. Smutnou skutečností je fakt, že naše země je nucena platit vídeňským nalezincům za potomky svých příslušnic více, než platí nalezinci v Praze, který je zřízen pro celou zemi. Proto bylo požádáno, aby tyto děti byly v šesti letech vráceny do Čech a tím se náklady snižovaly. Dobročinná péče poskytnuta služkám

---

⁹⁹ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. s. 259-260.

ve Vídni nebyla žádná a stovky českých dívek se tak dostaly do existenčních problémů.

Jakožto přední česká filantropka a zakladatelka spolku Záštitá si byla Červinková-Riegrová vědoma nutnosti s touto kritickou situací něco udělat. Vedle mravní ochrany dívek se zabývala myšlenkou založit cvičný ústav pro služky. Tak byly v rámci spolku zavedeny prádelny a kurzy žehlení, vedeny vždy zkušenou učitelkou. Ze strany Červinkové-Riegrové byl podán návrh městské radě, aby pod patronátem spolku mohly být dívky, které ve čtrnácti letech odcházejí z městského sirotčince. Protože dívky nejsou po opuštění tohoto ústavu připraveny do praktického života, chce jim poskytnout dostatečné praktické vzdělání. Návrhu bylo vyhověno.

Dalším jejím nápadem bylo zajišťování práce chudým švadlenám. Sehnala prostřednictvím velkoobchodu zakázky, která daly práci mnoha chudým ženám z veřejných ústavů. Ženy šily například pro policejní strážníky nebo pro městskou věznici. Ačkoli samotnému spolku práce švadlen žádné výhody ani zisky nepřinášela, splnila účel v podobě pomoci potřebným. Po roce chodu spolku zavedla Červinková-Riegrová tříměsíční hospodyňské večerní kurzy pro dělnice, kde se ženy a dívky, které byly zaměstnány v továrnách, měly naučit domácím pracím. Kurz byl ihned zaplněn 28 dívkami.¹⁰⁰

V porovnání s horlivými snahami francouzských, anglických a švýcarských filantropů a spolků zakládajících desítky ústavů pro ochranu pracujících dívek vidíme, jak zaostalý byl u nás tento druh péče. Často se ozývaly názory, že je to proto, protože jsme chudým národem. S tím Červinková-Riegrová nesouhlasí a problém vidí ne v nedostatku financí, ale v neochotě, neuvědomělosti a netečnosti českého národa v otázkách lidské humanity. Kritizuje také utrácení za slavnosti, zábavy, plesy, pomníky a okázale veřejné projevy.

---

¹⁰⁰ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 86-87.

3.1.4 Péče o trestně souzené a zanedbané

Dobročinná represivní péče na tom byla ještě hůř než všechny ostatní složky české filantropie. Spolkem zabývajícím se touto problematikou byl Pražský spolek pro blaho propuštěných káránců, který vznikl roku 1839. Každý chovanec byl svěřen do péče jednoho člena spolku a ten se pak o něho staral ve věci shánění zaměstnání, bydlení, stravy a ošacení. Jednota sháněla pracovní pozice pro své chráněnce u řemeslníků nebo v rolnictví, dbala na jejich náboženskou a praktickou výchovu. Do spolku byli přijímáni hlavně mladiství propuštění z pražských věznic.

Na Moravě byl podobný spolek ustanoven v roce 1847. Podle svých stanov měl Moravsko-slezský ochranný spolek dvojí účel. Jednak pomáhat propuštěným vězňům k řádnému životu, v čemž se plně shoduje s Pražským spolkem pro blaho, a za druhé poskytovat zanedbaným dětem mravní, náboženskou a praktickou výchovu. Rozdíl mezi pražským a brněnským spolkem byl v tom, že ten pražský přijímal pouze nedospělé jedince po odpykání trestu, zatímco v Brně se soustředili nejen na děti trestané, ale i zanedbané bez trestní minulosti. V plánu bylo také rozšířit útulek o dívčí oddělení, ale to se nepodařilo a tak zůstaly obě ochrannovny, v Brně a Plavči, velmi chudě zařízeny. Po otevření obou těchto ochrannoven se pod ochranu spolku dostalo 292 chlapců a 1 dívka. Tímto však represivní boj na dlouhá léta skončil.¹⁰¹

Teprve v 80. letech byla na popud Vojty Náprstka a Josefa Šauera zřízena ochrannovna pro chlapce, Pražská vychovatelná pro hochy zanedbané v Libni. Zde bylo místo pro 30 chovanců, ale ani tato nízká kapacita nebyla nikdy naplněna. Důvodů je hned několik. Jednak nízká informovanost obyvatel a jednak do ústavu chodily žádosti o umístění mravně narušených dětí s bydlištěm mimo Prahu. Ty by musely platit měsíční poplatek 20 zlatých, což si rodiny nemohly dovolit. Po tomto vzoru byl otevřen další vychovatelná, tentokrát na Královských Vinohradech, kde byla situace s kapacitní naplněností ještě horší.¹⁰²

---

¹⁰¹ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. s. 275-277.

¹⁰² Tamtéž. s. 279.

U dívek byla situace podle Červinkové-Riegrové smutnější. První podnět na založení ochrannovy pro dívky vyšel z řad učitelů, od Marie Patové, učitelky na Tábořsku. V té souvislosti vznikl v roce 1884 v Praze ženský komitét, aby shromažďoval finance pro zařízení této ochrannovy a ve spolupráci s Patovou přispěl částkou 60 zlatých na pronájem domu v Černovicích, který se stal první ochrannou pro zanedbané dívky. Po potvrzení stanov byl tento znám spolek pod názvem Ochrana chudých a zanedbaných dívek. V roce 1887 se zde nalézalo 7 dívek a ideou spolku bylo vychovat dívky tak, aby znaly všechny domácí práce, získaly zaměstnání a spolek na ně měl dohlížet až do jejich plnoletosti. Organizace zároveň usilovala o větší osvětu a informovanost v širších společenských kruzích a v době sepisování tohoto spisu Červinkovou-Riegrovou se zařizovala druhá ochranná a to v Lobči, kde mělo být umístěno až 30 dívek. Na celém našem území nebylo v tuto chvíli umístěno více než 26 hochů v Libni, 10 na Vinohradech a 7 Černovicích z celkového počtu 5,5 milionů obyvatel.¹⁰³

Stejně jako za hranicemi tak i u nás se objevovalo opilství, prostituce a kriminalita všeho druhu. Děti, které se dopustily trestného činu ve věku od deseti do čtrnácti let, byly posuzovány jako nedospělé osoby s proviněním přestupku a trestány ve věznicích nebo polepšovacích ústavech pro mladistvé. Do desátého roku dítěte je trest ponechám na zvážení rodiče. V roce 1883 bylo za přestupek v Čechách odsouzeno 95 a na Moravě 73 dětí. V celém Rakousku pak ve věku mezi čtrnáctým a šestnáctým rokem 693 dětí, v Čechách 129, z toho 101 chlapců a 28 dívek.¹⁰⁴ Samozřejmě na dětské kriminalitě se podílel i vzrůstající kriminalita dospělých.¹⁰⁵ Čím více trestaných matek a otců, tím horší jsou dle autorky poměry v rodinách a tím horší je chování dětí a mají větší sklony k páčání trestných činů.

Rostoucí kriminalita, především ženská, nám ukazuje, v jakém stavu se naše společnost nacházela. Červinková-Riegrová zmiňuje především obrovským tempem narůstající prostituci. Stejně tak rostl i počet osob zatčených pro tuláctví. V jednom

---

¹⁰³ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. s. 282-283.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 285-286.

¹⁰⁵ Viz příloha č. 6.

pražském obvodu se dopočítáme i 8000 tuláků a 2600 tulaček¹⁰⁶. Ovšem jak autorka říká, nezačne-li společnost řešit problém u jeho kořene, tedy u zanedbaného dítěte, nemůžeme očekávat zlepšení ani v oblasti vězeňství.

3.2 Konkrétní výsledky

Filantropická činnost Červinkové-Riegrové pražské kruhy velmi zajímala a její díla byla vítaná. Ze všech stran byla zahrnována prosbami o přednášky a články z oboru filantropie. Marie byla zprvu k veřejným projevům skeptická a snažila se veřejnému vystupování vyhýbat. Více než na slova dbala na činy. V této oblasti na ni ale tlačila matka a tak když se pak k Červinkové-Riegrové dostala žádost s prosbou, aby veřejně přednášela *O ústavech pro zachránění mládeže ženské*, sama jí poskytla množství svých materiálů, knih a vlastních výpisku.¹⁰⁷

Marie poprvé přednášela dne 12. března 1886 v malém sále Měšťanské besedy Pražské na téma *O ústavech pro mládež ženskou dospívající*. Touto a následně i druhou přednáškou, která se konala 18. března téhož roku na téma *Opuštěné a zanedbané dětství*, si posluchače získala. Její přednášky byly vždy důkladně a zajímavě propracované. Způsob jejího přednášení byl poutavý, živý a disponovala zvučným hlasem. Když se potom vrátila domů, pokračovala v prostředí venkovského klidu ve studiu a z přednášek postupně tvořila články. Protože byla v té době postižena silnou bolestí pravé ruky, nechávala někdy články psát dobrovolníky z okolí.

Díky studiu přednáškových materiálů nahlédla hluboko do filantropických otázek. Zkoumala nejen spisy z českého prostředí, ale také zahraniční publikace. Právě zahraniční literatura v ní nejvíce živila pocit nespokojenosti se soudobou českou situací a uvědomovala si míru zaostalosti za zbytkem vzdělaného světa. Ráda pak vyhověla požadavku na sepsání rozšířené verze svých přednášek. Z evropské

---

¹⁰⁶ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. s. 290.

¹⁰⁷ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 43.

filantropické literatury, především z francouzské, vzniklo dílo *Ochrana chudé a opuštěné mládeže*, sepsáno jako brožura ve prospěch spolku Ochrannovna. Dílo nijak neprozrazovalo autorčin špatný zdravotní stav, konkrétně bolest pravé ruky, celkovou ochablost ani unavenost organismu. Fyzické problémy a apatie přetrvávaly i po dokončení spisu, jak vidíme z jejího deníku. „*Myslila jsem, že budu po ukončení spisu šťastna, spokojena – ale nebyla jsem ... Při vší spokojenosti pro dokonanou práci vkrádal se mi v srdce divný cit: Kus života jest opět pochován ...*“¹⁰⁸

Ještě předtím než byl spis vydán, dala Červinková-Riegrová souhlas, aby byly jeho části vydány v Časopisu učitelek. Zde vyšly jako články *Noviciát práce* dne 1. května 1887 a *Hlavní snahy humanity v naší době* o měsíc později. Červinková-Riegrová však do časopisu přispěla již dříve svým článkem *O povolání ženy k učitelství*, ve kterém hájila práva ženy vychovávat a vyučovat děti ve škole. Spis *Ochrana chudé a opuštěné mládeže* zapůsobil také v Plzni. Zde natolik povzbudil spolek českých učitelů, že svolal do Plzně filantropický sjezd a byla zde zřízena Ústřední filantropická jednota pro království České. Jeho první sjezd se konal roku 1889 za hojné účasti hlavně pedagogického obecnstva a Červinková-Riegrová zde přednášela 10. června ve Valdekově sále na téma *O povzbuzení filantropických snah tiskem*. I tato přednáška měla velký úspěch a na jejím základě byla Marie zvolena do komitétu vypracovávajícího konkrétní stanovy spolku.¹⁰⁹

O její osobu, rady a přednášky byl zájem i na Moravě. Ženský spolek Vesna¹¹⁰ v Brně se na ni skrze starostku obrátil s žádostí, aby veřejně vystoupila před vlastenecké brněnské kruhy a objasnila jim potřebu dobročinných ústavů. Červinková-Riegrová žádost přijala, do Brna odjela a 15. února 1891 zde přednášela *O působnosti ženské v lidumilství*. Sklidila velký úspěch.¹¹¹

Ve svých přednáškách se nechala inspirovat také uměním. Nejblíže jí byl Lev Nikolajevič Tolstoj. Po důkladném prostudování jeho děl zpracovala studii, kterou

---

¹⁰⁸ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 44-47.

¹⁰⁹ Tamtéž. s. 48.

¹¹⁰ Ženský vzdělávací spolek Vesna byl založený roku 1870 a jeho prvotní myšlenkou bylo šíření vzdělanosti mezi ženami Brna. Následně založil První českou pokračovací školu.

¹¹¹ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 48-50.

přednesla jako téma *O významu spisů hraběte Lva Tolstého* na prosbu spolku Ochrana

zanedbaných a opuštěných dívek o Velikonocích 1890 v Měšťanské besedě pražské. U Červinkové-Riegrové hledaly podporu i další organizace. Nově vzniklý přednáškový spolek vyslovil prosbu, aby promluvila o Bernardu Bolzanovi a tak se vrhla na studium známého a oblíbeného Bolzana. Přednáška se uskutečnila 19. února 1893 v nové muzejní budově v České zasedací síni. V Městské besedě pražské vystoupila Červinková-Riegrová ještě jednou, 15. března 1893. Tentokrát se látkou její přednášky stala témata týkající se povinností ženy k ženě. Přednáška *Záštita pracujících dívek a ženy* se tak stala posledním Mariiným vystoupením u řečnického pultu.¹¹²

Ačkoli byla velmi zaměstnanou ženou, vždy byla ochotná přispět k řešení chudinských otázek a povzbuzovat v dobročinné práci jiné, když se jí ona nemohla z venkova plně věnovat. Její další myšlenkou bylo zařízení dětských letních osad. Na podporu tohoto nápadu napsala první článek *Feriální osady dětské* uveřejněný roku 1883 v časopisu *Květy* a svou myšlenku dále podporovala a uváděla v povědomí veřejnosti o pět let později v článku *Komu a jak pomoci* vydaném v tematické příloze s názvem *Rozhledy pro lidumilství* v *Časopisu učitelek*.¹¹³

Přednáškovou činností však není výčet jejího působení v oboru dobročinnosti zdaleka vyčerpán. Začátkem 90. let 19. století se Jan Palacký nechal inspirovat cizinou a přišel s myšlenkou, aby se u nás zavedlo pojištění chudých matek pro případ porodu. Situace v této oblasti byla u nás žalostná. Chudé ženy byly nuceny předčasně nastupovat do zaměstnání kvůli špatným finančním podmínkám a lékařská péče o ně byla velmi špatná. Zdravotní stav dělnické vrstvy demonstroval smutné poměry ve společnosti a úmrtnost novorozenců byla vysoká. Na základě toho přišel Palacký s nápadem, že by chudé ženy po zaplacení ročního poplatku měly nárok na případné bezplatné ošetření v porodnici. Tento nápad pak představil Josefě

---

¹¹² AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 48-50.

¹¹³ Tamtéž. s. 48-50.

Náprstkové¹¹⁴, která společně s několika dalšími ženami z předních pražských kruhů měla jeho návrh podpořit a podílet se na jeho realizaci. K tomuto úkolu byla přizvána i Marie Červinková-Riegrová, jakožto odbornice na život pražské chudiny. Na schůzi představila stávající situaci a všechny se rozhodly, že tyto poplatky budou platit jako první. Následně byla na zemský sněm podána žádost o úplné prominutí nebo aspoň částečné snížení tohoto poplatku za chudé matky, již zemský sněm vyhověl, a přidělil jim v zemské porodnici 20 míst ročně za poloviční poplatek. Červinková-Riegrová vypracovala řád, podle kterého celá organizace fungovala a ten předložila řediteli nemocnice Schwingovi a přednostovi kliniky Pavlíkovi. Návrh byl přijat a schválen v listopadu 1894.¹¹⁵ Než se však celý proces ustálil a zaběhl, Červinková-Riegrová zemřela. Ačkoli tedy byla její práce skončena a aktivně se již na další činnosti podílet nemohla, její přínos je nezpochybnitelný.

Již v předchozích kapitolách se práce zmiňuje o vzniku a působení spolku Záštitá. Po jeho založení se na spolek hrnulo mnoho žádostí o pomoc hlavně z lékařských kruhů. Záštitá však nebyla spolkem represivní ochrany a péče o zdravotně postižené a tak musela Červinková-Riegrová žádosti tohoto typu odmítat. To však velmi těžce nesla a byla velmi nespokojená s množstvím zařízení pro tento typ pomoci. Jediným takovým zařízením byla Domovina, která byla zřízena anglickými misionáři a u nás se dlouho neudržela především z náboženských důvodů. Čím více žádostí se k ní dostávalo, tím více pomýšlela na zřízení zvláštního útulku.¹¹⁶

Ačkoli se plně věnovala činnosti Záštity, upozornila na problematiku nutnosti zřízení dětské nemocnice pro vleklé choroby článkem, který následně vyšel ve všech vlasteneckých novinách a za tuto ideu bojovala i na dvoře hraběte Vojtěcha Schönborna.¹¹⁷

---

¹¹⁴ Josefa Náprstková byla manželka Vojty Náprstka, jeho pravou rukou a první z členek Amerického klubu dam. Podílela se na tvorbě rozsáhlé sbírky lidových výšivek označenou jako *Práce našich matek*. Až do své smrti patřila mezi členky mnoha spolků. BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. s. 75-97.

¹¹⁵ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 92-94.

¹¹⁶ Tamtéž. s. 92-94.

¹¹⁷ Tamtéž. s. 88-96.

Filantropickou práci vykonávala Červinková-Riegrová vždy s oddaností a v době, kdy byla nadmíru skeptická ke své literární činnosti a prožívala zklamání z otcových politických neúspěchů ba dokonce z nevděku národa, jí byla útěchou právě dobročinná činnost. Práce ji těšila také proto, že jí připomínala matku.

„Zdržím-li se své spisovatelské činnosti, co z toho? Copak je psaní všechno a jest to nejdůležitější a nejpotřebnější v životě?“¹¹⁸ V posledních letech života často podléhala rezignaci a přemítala o životě.

Během svého relativně krátkého života stihla Marie Červinková-Riegrová udělat celou řadu dobrých skutků, ale stejně tak zůstalo mnoho jejich cílů nesplněno. Jedním z těchto úkolů bylo sepsání životopisu Františka Palackého. Červinková-Riegrová se velmi aktivně podílela na veřejném životě a neokázale organizovala a řídila tehdejší filantropickou scénu pražského města. Jednala s rozvahou a její kroky byly promyšlené s jasným cílem, její plány a ideje byly pokrokové. Vedle nezpochybnitelné inteligence, kterou Červinková-Riegrová byla obdařena, společenských styků, které z velké části plynuly z postavení otce a praotce, stabilního rodinného zázemí, výchovy a materiálních jistot bylo její počínání vedeno pocitem povinnosti a odhodlaností pomáhat tam, kde je to nejvíce potřeba. Nelhostejnost a vnitřní přesvědčení o nutnosti a povinnosti každého konat ve vztahu k ostatním obyvatelům dobro byla na tehdejší dobu něčím novým. Červinková-Riegrová bezesporu patří po vzoru své maty k průkopnicím a ikonám filantropické činnosti 2. poloviny 19. století.

3.3 Ohlas veřejnosti

Marie Červinková-Riegrová dělala svou práci zodpovědně. Její dobré úmysly měly za následek všeobecnou veřejnou podporu. Představovala pro tehdejší pražskou společnost svatou ženu a částečně mnohým ulevovala od špatného svědomím, souvisejícím s osobní neangažovaností v otázce dobročinnosti. Její veřejný obraz byl

---

¹¹⁸ STLOUKAL, Karel. *Královny, kněžky a velké ženy české*. s. 432.

obrazem aktivní úspěšné ženy ve 2. polovině 19. století, která se mimo všechny veřejné dobročinné aktivity, literární a uměleckou činnost věnuje plně domácnosti a svým osobním i společenským povinnostem, plynoucím z jejího postavení.

Uznání se jí dostávalo ve všech směrech její činnosti. Když se v srpnu roku 1881 dostal k veřejnosti její spis o Bolzanově učení, byla zahrnuta chválou a uznáním. „*Velice zdvořilý list dostala jsem do profesora Zimmermanna z Vídně ... Velice vroucí dík za spisek o Bolzanovi od pana Příbyla a 50 zlatých na české vydání spisů Bolzanových. Mnoho pěkných listů jsem dostala; až příliš mnoho chvály a díky dostává se mi za spisek onen ...*“¹¹⁹ Její častou reakcí na projevy chvály bylo překvapení a skromnost, stejně jako v tomto úryvku.

Nebylo výjimkou, že Červinková-Riegrová obdržela na podporu svých aktivit finanční příspěvek, čemuž jistě z velké části dopomohl opět její rodinný původ a s ním spojená určitá záruka solventnosti. Peněžité dar obdržela i v rámci zakládání spolku Záštit, kdy dostala od neznámého sponzora 150 zlatých na zřízení prádelny a 200 zlatých od zemského sněmu k založení hospodyňské večerní školy. Celý spolek pak užíval zcela zdarma prostory poskytnuté městskou radou.¹²⁰ Celkově můžeme říci, že politická situace byla jejím žádostem pozitivně nakloněna a požadavkům bylo ve většině případů vyhověno ke spokojenosti žadatelky.

Velkému ohlasu se těšila její přednášková činnost. Její část vydala ve spise *Ochrana chudé a opuštěné mládeže*, který vzbudil pozornost široké veřejnosti a to nejen v českých vlasteneckých kruzích, ale také v zahraničí. Konkrétně v Rusku a Polsku, kde byla její práce filantropy vysoce ceněna a překládána do cizích jazyků. Všichni, kdo na poli filantropie něco znamenali ale i obyčejní lidé, ruští a polští filantropové spis četli. Úspěch na sebe nenechal dlouho čekat a stala se známou uznávanou osobností i za hranicemi našeho území. O její tvorbu a myšlenky se zajímal také tisk. V Moskvě se o *Ochraně chudé a opuštěné mládeže* a jeho přínosech rozepsal ve své stati tehdejší známý publicista Aksakov. Polské Varšavské noviny *Kłasy* napsaly v červenci 1887 článek vychvalující její práci ve všech

---

¹¹⁹ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 42-43.

¹²⁰ Tamtéž. s. 86-88.

směrech. Podobně se vyjádřily i další, například varšavský ilustrovaný týdeník *Bluszcz*.¹²¹ Tímto spisem zaujala Marie přední pozici na české filantropické půdě a byla žádána o rady ve všech odvětvích dobročinnosti. Na základě úspěchu tohoto díla byla požádána, aby na pražském Smíchově předstoupila před veřejnost s přednáškou o *Ochraně chudé mládeže škole odrostlé* a *O nalezcích v Čechách*. Její přednáška v Brně roku 1891 na téma *O působnosti ženské v lidumilství* byla Moravskými Listy ohodnocena v únoru téhož roku jako velmi úspěšná. „Úspěch přednášky byl velkolepý. Paní Červinková-Riegrová byla předmětem okázalých projevů sympatie.“¹²² Podobné projevy bychom mohli přiřadit ke každé její činnosti, nejen přednáškové.

Na podzim 1894 se výrazně zhoršil její zdravotní stav. Podstoupila léčbu, která však neměla příliš velké výsledky a sotva trochu mohla, věnovala se opět chodu Záštity. Začátkem nového roku vykonala i přes bolesti a zhoršující se zdraví několik návštěv chudiny a zorganizovala schůzi spolku. Doufajíc, že prožije ještě aspoň několik let, nepřipouštěla si možnost, že se blíží její konec a stejně tak i vystupovala ve společnosti. Její deník končí 18. ledna 1895 vyjádřením pocitů nespokojenosti s tím, že jí špatný zdravotní stav nedovoluje naplno se věnovat povinnostem a započaté práci.

*„Jsem opravdu zemdlena, sesláblá, zase k ničemu. To stálé polehávání již mne moří a mimo to mne souží nyní často bolení hlavy, které jsem dříve nemívala ... Mám takovou touhu po čerstvém vzduchu, ta se mi ještě dlouho nevyplní ... Stěží přemáhám takovou jakousi rozechvělost, stupňující se v sentimentalitu, a myslím, že to je slabost a ochablost tělesná. Kde pak stačím na své úkoly a povinnosti, když jsem takový ochromený tvor ...“*¹²³ Den na to se zúčastnila s otcem v Praze v kostele Panny Marie Sněžné pohřbu otcova přítele. Marie Červinková-Riegrová zemřela doma, za příčinu byla lékaři označena mozková embolie.

Zprávě o její smrti nechtěl nikdo uvěřit a na její adresu se snesly nejrůznější spekulace o pokusu o sebevraždu. Její památku přišli uctít lidé ze všech

---

¹²¹ Tamtéž. s. 45.

¹²² AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. s. 47-49.

¹²³ Tamtéž. s. 109.

společenských vrstev, chudí i bohatí všichni společně. Velkolepý pohřeb se konal 22. ledna 1895 v kostele Panny Marie Sněžné a projev poslední úcty jí přišly vzdát všechny významné osobnosti české společnosti. Ostatky Červinkové-Riegrové jsou uloženy na Vyšehradském hřbitově, vedle osobností, které byly jejímu srdci blízké.¹²⁴

To, jak vlídně její osoba působila na druhé je dobře patrné z vyjádření Boženy Augustinové. Augustinová byla blízkou spolkovou spolupracovnicí Červinkové-Riegrové a po její smrti se ujala úkolu sepsat její životopis, což pro ni, jak sama uvádí, byla velká čest a pocta. Vyjadřuje osobní smutek nad její ztrátou, označuje Marii za nenahraditelnou v oborech veřejného života a vyzdvihuje její ušlechtilou povahu a neobyčejnou obětavost. „*Ačkoli vyličená jest tuto vlastními slovy svými dle denníků a korespondencí, ačkoliv vše spočívá na nezvratném základě pravdy historické, přece všichni, kdož jí blízcí byli, pohřeší v tom mnohé, hlavně pak kouzlo té neocenitelné, vše oživující dobroty, kterouž slovo moje vystihnout nedovedlo.*“¹²⁵

Červinková-Riegrová byla dle všeho osobou, kterou nešlo nemilovat, ke které nešlo nevzhlízet. Nikdy si veřejně nestěžovala ani nedávala na odiv svá trápení, ať už v manželství nebo zdravotní. Snažila se své okolí nezatěžovat svými problémy a naopak i přes svá životní neštěstí být vždy nápomocnou a starat se o druhé bez ohledu na sebe a své potřeby. O jejich strastech vědělo jen málo nejbližších přátel. Jednou z nich byla přítelkyně Anna Lauermannová-Mikschová, se kterou ji pojilo pevné pouto již od dětství, když se poznaly ve spolku Děvín, který Marie jako malá založila a se kterou se viděla jako s poslední blízkou osobou, když k ní zašla na čaj v den své smrti.

---

¹²⁴ Tamtéž. s. 111-112.

¹²⁵ AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin.* s. 3-4.

Závěr

Záměrem diplomové práce bylo představit vývoj dobročinnosti ve 2. polovině 19. století na příkladu filantropické a sociální práci Marie Červinkové-Riegrové. Ačkoli byla Červinková-Riegrová žena, která se zasloužila o mnoho dobrého, stojí mnohdy ve stínu svých slavnějších a známějších rodinných příslušníků. I z toho důvodu jsem považovala za nutné seznámit čtenáře s jejími rodinnými vazbami a tím doložit, že Marie nebyla nikterak méněcennou ani o nic méně angažovanou osobností 2. poloviny 19. století. Své vysoké postavení dokázala vhodně využít pro dobrou věc a těžila z dobrého jména a pověsti rodiny. Do povědomí lidí dnešní doby se dostala především díky svým literárním počínům, psaním libret a její dobročinné zásluhy často zůstávají široké veřejnosti utajeny. Avšak je nesporné, že její filantropická činnost pro ni byla životní láskou a posláním, kterému věnovala mnoho času, úsilí a myšlenek a stala se pro ni neodmyslitelnou formou seberealizace.

Svémi filantropickými aktivitami, ať už přednáškami nebo osobní angažovaností, dokázala zaujmout a strhnout širokou veřejnost a obklopovala se spolehlivým a zodpovědným týmem spolupracovníků a přátel jako byli například již zmiňovaní Božena Augustinová, advokát Tomáš Černý, Růžena Jelínková-Doubková, Anna Lauermannová-Mikschová, Marie Riegrová-Palacká, Josefa Náprstková nebo Vojta Náprstek. Stejně jako s nimi tak i s chudou opuštěnou mládeží, chudými matkami, služkami, trestanci a veškerou pražskou chudinou 2. poloviny 19. století jednala s respektem a bez povyšování a ze zjištění, plynoucích ze znalosti filantropických spisů a přednášek Červinkové-Riegrová vyplývá, že s určitou dávkou nadsázky bychom i příslušníky těchto společenských vrstev mohli zařadit do její široké rodiny. Obzvláště jí ležela na srdci otázka zanedbaných dětí a odložených novorozenců, protože sama děti neměla, což ji po celý život trápilo. Citově se na tuto skupinu ohrožených upnula a z jejich prací vyplývá, jak vysoce byla zainteresovaná a jakou lítost a smutek pocítovala nad nešťastnými osudy těchto dětí. Byla přesvědčená, že pokud se společnost o potřebné děti postará a správně je zajistí, předejde tím většině sociálních problémů, od odkládání dětí po trestnou činnost. Tím ale rozhodně nechci odsouvat do ústraní její aktivity v ostatních

odvětvích filantropie. Velkými zásluhami přispěla k dobročinnosti prostřednictvím spolku Záštit a to především v oblasti prevence a ochrany pracující chudé ženy a dívky, zavedla cvičné prádelny a kurzy žehlení pro služky, kurzy pro švadleny.

Filantropie, která byla v celém „dlouhém“ 19. století až na výjimky výhradně v rukou žen, dostala díky Červinkové-Riegrové konkrétnější obrysy a z neurčité nedefinované oblasti se pozvolna začala stávat plnohodnotná disciplína humanity. Ačkoli se celé století neslo v duchu více, ale hlavně méně úspěšných pokusů o státní zákonodárnou podporu, Červinková-Riegrová se i přes toto zmatené a nespolehlivé období dokázala postavit na stranu potřebných a bojovat za lepší životní podmínky. Svou angažovaností se rozhodně zasloužila také o zvyšování všeobecné informovanosti a osvěty a oblasti, které byly ve společnosti často záměrně přehlíženy a tabuizovány především vyššími vrstvami obyvatelstva, dokázala převést na věc veřejnou. Ačkoli o sobě Červinková-Riegrová často pochybovala a vzhlížela s úžasem a respektem k velikánům své doby, byla to právě ona, která se dle mého názoru velkým dílem podílela na formování sociálního systému a společně s její matkou můžeme obě tyto ženy označit za průkopnice a zakladatelky novodobé sociální péče. Červinková-Riegrová si jistě během svého krátkého života ani nestihla a nemohla uvědomit, jak zásadní její činnost byla a jak svými ideami ovlivní budoucí generace, ačkoli ještě za svého života se dočkala pochval a uznání široké veřejnosti. Dnes bychom samozřejmě s podobnými intervenčními pokusy jen těžko vystačili, ale je nutné uvědomit si, v jakých podmínkách a za jaké společenské situace se události, kterým je tato diplomová práce věnovaná děly a pohlížet na snahy k jejich řešení pohledem nezaujatým dnešní filantropickou a sociální situací.

Vzhledem k osobnímu zájmu o sociální témata bylo pro mě psaní této práce pozitivní obohacující zkušeností a věřím, že práce může posloužit a přispět jako zdroj kvalitní analýzy filantropie 19. století a zaplnit tak částečně mezeru ve zpracovávání pramenů 2. poloviny 19. století.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková-Riegrová, životopisný nástin*. Praha: Bursík & Kohout, 1897.

ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. Praha: Spolek "Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek", 1887, 303 s.

ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana mládeže školou odrostlé*. Praha, 1888, 42 s.

ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Marie Riegrová, rodem Palacká: její život a skutky*. V Praze: Nákladem Obce pražské, 1892, 196 s.

VOJÁČEK, Milan a kol. *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky I*. Praha: Scriptorium, 2009. ISBN 8087271076.

VOJÁČEK, Milan a kol. *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky II*. Praha: Scriptorium, 2013. ISBN 8087271711.

Tisk

Světozor, 29, 1895, č. 11. Dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/29.1894-1895/11/131.png>.

Literatura

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Slon, 2005, 175 s. Gender sondy. ISBN 8086429482.

- FEIERABEND, Ladislav Karel. *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*. Vyd. 1. Ve Volarech: Stehlík, 2007, 161 s. ISBN 978-80-86913-03-2.
- JAHN, Jiljí Vratislav. *František Ladislav Rieger. Obraz životopisný*. Praha, 1889.
- JANÁK, Jan. *Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR*. Praha: Univerzita Karlova, 1975.
- KALLAB, Jaroslav. *Otázka brannosti a sociální péče o mládež*. Brno, 1930.
- KALLAB, Jaroslav. *Sociální péče v obcích*. Brno, 1927.
- KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013, 132 s. ISBN 978-80-246-2256-9.
- LENDEROVÁ, M., JIRÁNEK, T., MACKOVÁ, M. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009, 430 s. ISBN 978-80-246-1683-4.
- MACHAČOVÁ, J., MATĚJČEK, J. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. Vyd. 2., V Karolinu dopl. 1. Praze: Karolinum, 2010, 494 s. ISBN 978-80-246-1679-7.
- Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Praha: Československý Kompas, 1932, 1132 s.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 309 s. ISBN 80-7178-473-7.
- MUSILOVÁ, Dominika. *Proměny otcovství ve společnosti*. 2013. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Adriana Sychrová.
- NOVOTNÁ, V., SCHIMMERLINGOVÁ, V. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992, 128 s. ISBN 8070664835.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 7. díl. Praha: J. Otto, 1895.

Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 9. díl. Praha: J. Otto, 1895.

Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 26. díl. Praha: J. Otto, 1895.

RÁKOSNÍK, J. a kol. *Sociální stát v Československu.* Právně – institucionální vývoj v letech 1918 – 1992. Praha 2012. ISBN 978-80-87284-30-8.

Riegrův slovník naučný. 3. díl. F- Chyžice. Praha: I.L. Kober, 1863.

SAK, Robert. *Rieger: konzervativce nebo liberál?.* Vyd. 2., V Academii 1. Praha: Academia, 2003, 327 s. ISBN 80-200-1154-4.

STLOUKAL, Karel. *Královny, kněžky a velké ženy české.* Praha: Jos. R. Vilímek, 1940.

ŠTAIF, Jiří. *František Palacký: život, dílo, mýtus.* Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2009, 392 s. ISBN 978-80-7021-981-2.

TŮMA, Antonín. *Právní základy sociální péče o mládež v republice Československé.* Praha: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, 1925.

TŮMA, Antonín. *Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní, zvláště péče o mládež.* Praha: Vyšší škola sociální péče, 1936.

TŮMA, Antonín. *Úkoly České zemské komise pro péči o mládež na základě nových stanov.* Praha: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, 1918.

Velký slovník naučný. Vyd. 1. Praha: Diderot, 1999, 842 s. Encyklopedie Diderot. ISBN 8090272312.

Internetové zdroje

Historika: Dějepisný web [online]. [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: <http://historika.fabulator.cz/Rakousko-Uhersko.htm>.

Když bývalo XIX. století [online]. [cit. 2015-06-23]. Dostupné z:
http://www.19stoleti.cz/fullarticle_kdojekdo-33_Frantisek_Ladislav_Rieger.htm.

Muzeum 3000: Zpravodajský portál Národního muzea pro 3. tisíciletí [online]. [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/zajimavosti/americky-klub-dam-a-ceska-spolecnost-19-stoleti>.

SECKÁ, Milena. Unie katolických žen-Babyka. *Počátek ženských spolků v českých zemích* [online]. 2010 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z:
<http://katolickezeny.cz/babyka/?p=166>.

Svornost [online]. [cit. 2015-06-23]. Dostupné z:
<http://www.svornost.com/kalendarium-29-brezna-1891-zemrela-marie-riegrova-matka-chudiny/>.

Seznam příloh

Obrázek č. 1 – portrét Amerického klubu dam

Obrázek č. 2 - portrét Marie Riegrové-Palacké

Obrázek č. 3 - portrét Františka Palackého

Obrázek č. 4 – portrét Františka Ladislava Riegra

Obrázek č. 5 - tabulka úmrtnosti sirotek do 1 roku od roku 1847 až 1881 a celkového počtu zemřelých chovanců v tomtéž období

Obrázek č. 6 – tabulka statistiky trestně stíhaných v letech 1877 až 1882

Přílohy

Obrázek č. 1

Zdroj: www.muzeum3000.nm.cz

Obrázek č. 2

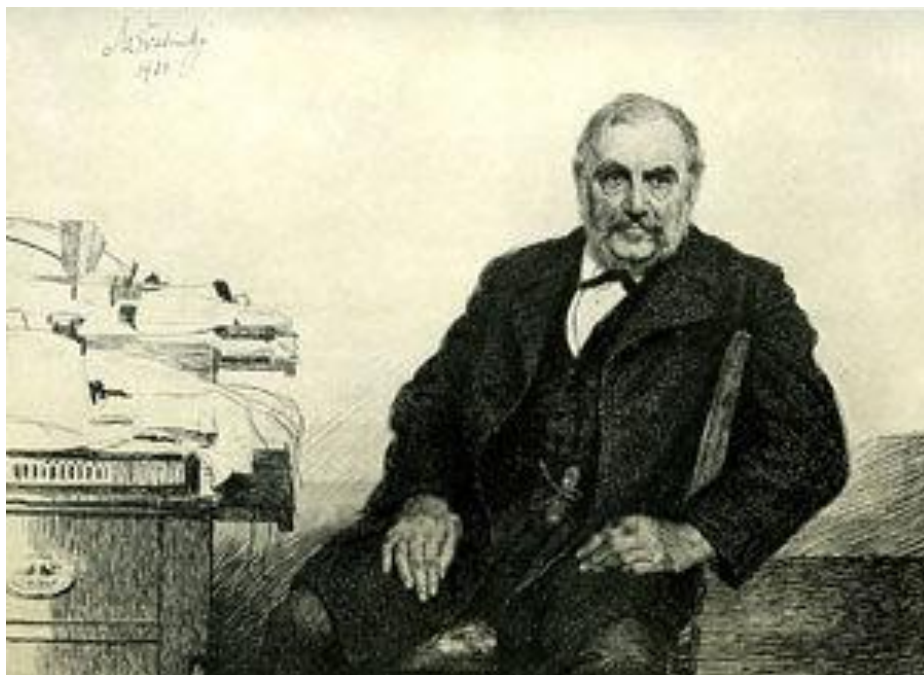
Zdroj: www.svornost.com

Obrázek č. 3

Zdroj: www.historika.fabulator.cz

Obrázek č. 4

Zdroj: www.19stoleti.cz

Statistický přehled o úmrtnosti prvního roku nalezců českých vykazuje v desetiletích minulých čísla tak děsná, že nevím, který jiný ústav v Evropě může se měřiti s naším v této smutné zvláštnosti. Data, která zde uvedu, nejsou snad výmyslem nějakého pamfletu — jsou čerpána ze spisu, jež vydal o nalezcinci zemském Dr. Epstein, kterýž od r. 1880. byl primářem nalezince Pražského.

Všimneme si čísel dvojích: úmrtnosti prvního roku, a dále toho, jak mnoho zemřelo v jednom roce z celého počtu chovanců. Porovná-li se počet dětí přijatých v jednom roce a dítek méně než jednorozných, v témž roce zemřelých, tedy dle statistických výkazů, jež podává Dr. Epstein,

r. 1847.	byla úmrtnost 1. r.	54.2 ⁰ / ₀ ,	z celého počtu chov. zemř.	18.8 ⁰ / ₀
r. 1854.	" " " "	58 ⁰ / ₀	" " " "	22 ⁰ / ₀
r. 1857.	" " " "	70.2 ⁰ / ₀	" " " "	25.3 ⁰ / ₀
r. 1858.	" " " "	103.1 ⁰ / ₀	" " " "	36 ⁰ / ₀
r. 1859.	" " " "	87.7 ⁰ / ₀	" " " "	33.7 ⁰ / ₀
r. 1860.	" " " "	83.6 ⁰ / ₀	" " " "	31.5 ⁰ / ₀
r. 1861.	" " " "	95.3 ⁰ / ₀	" " " "	38.4 ⁰ / ₀
r. 1862.	" " " "	98.1 ⁰ / ₀	" " " "	38.4 ⁰ / ₀
r. 1863.	" " " "	80.8 ⁰ / ₀	" " " "	40 ⁰ / ₀
r. 1864.	" " " "	76.5 ⁰ / ₀	" " " "	36 ⁰ / ₀
r. 1870.	" " " "	61.3 ⁰ / ₀	" " " "	26.6 ⁰ / ₀
r. 1875.	" " " "	58.1 ⁰ / ₀	" " " "	21.4 ⁰ / ₀
r. 1880.	" " " "	50.7 ⁰ / ₀	" " " "	19.4 ⁰ / ₀
r. 1881.	" " " "	45.37 ⁰ / ₀	" " " "	18.04 ⁰ / ₀

Podivuhodné a nepravdě podobné číslo z r. 1858., totiž 103⁰/₀ úmrtnosti prvního roku, vysvětluje se tím, že přírůstek dětí v tom roce nekryl počet dětí v prvním roce věku svého zemřelých. A přihlédneme-li k číslům z r. 1862., tu dovidáme se, že počátkem r. 1862. bylo u pěstounek 432 dětí pod 1 rok starých, v roce 1862. přibylo 2336 dětí a počátkem r. 1863. — bylo u pěstounek jen 293 dítek starých pod jeden rok. — Jaká to žeň smrti řádila v řadách ubohých opuštěnců!

Klesající číslo úmrtnosti od r. 1863. jest nejlepším důkazem, že ve zřízení ústavu a ve správě staly se opravy a změny prospěšné, ale vzdor tomu do r. 1880. úmrtnost prvního roku nikdy neklesla pod 50⁰/₀; r. 1881. byla ještě 45⁰/₀ a roční úmrtnost z celého počtu chovanců 18⁰/₀.

Pohříchu neposkytují nynější přehledy statistické o úmrtnosti tak zvaných nalezců dostatečně přesného podkladu pro přirovnání.

Zdroj: ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. Praha: Spolek "Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek", 1887.

Obrázek č. 6

Pro těžké zločiny v trestnicích vězněno bylo v Rakousku

r. 1873. . . . . mužů 12.786, a žen 2.318,

„ 1882. . . . . „ 15.045, „ „ 2.419.

Počet mužů vězněných pro zločiny vzrostl tedy o 2259 a žen jen o 101, u porovnání trestních činů mužů a žen kleslo tedy procento ženských zločinů.

R. 1873. byl poměr ten . . 84.61% muži, 15.39% ženy,

r. 1882. „ „ „ . . 86.15% „ 13.85% „

Sluší tu ovšem připomenouti, že data z r. 1882. jsou výmínečně příznivá pro ženy; r. 1881. byl poměr: 85.95 — 14.05. Klesá-li však poměrně procento žen ve trestnicích, s druhé strany vzrostl značně počet žen ve věznicích se nalezajících.

Součet všech, kdož drženi byli v trestnicích i věznicích, — což tedy zahrnuje osoby odsouzené pro trestní skutky vůbec, ne pouze pro zločiny — vykazuje tyto poměry:

R. 1877. . . . . mužů 284.838, žen 61.744,

r. 1878. . . . . „ 331.096, „ 72.774,

r. 1879. . . . . „ 333.542, „ 73.666,

r. 1880. . . . . „ 363.998, „ 81.721,

r. 1881. . . . . „ 370.384, „ 81.678,

r. 1882. . . . . „ 364.016, „ 83.528.

Jakého tu potřebí rozšíření věznic, a jaké zvýšení veřejného nákladu, když za pět let vzrostl počet vězňů ženských o 21.784, a vězňů mužských o 79.178!

Velice významné a pozoruhodné při tom jest, že poměrně byl přírůstek vězňů ženských značnější, tak že vzrostl od r. 1877. do r. 1882. počet trestních činů mužských o 27.6% a u žen o 35.3%. Poměr vězněných mužů a žen byl r. 1882. 4.36 : 1.

Pro posouzení poměrů společenských vůbec a zejména též jako důkaz vzrůstající se bída jest to význačné, jaký byl podíl žen v počtu spáchaných skutků trestných, a zejména zločinů. *)

*) Dle Oettingenovy morální statistiky, jest při porovnání zločinů mužských a ženských v různých zemích poměr následující:

V Anglii	3 : 1
v Hannoveru	3.3 : 1
v Rakousku	4.3 : 1
v Holandsku a Belgii	4.5 : 1
ve Francii	4.5 : 1
v Prusku	5.7 : 1
v Baltických provinciích	6.4 : 1
ve Španělech	7.8 : 1
v Rusku	8.1 : 1
Průměr:	5.3 : 1

Zdroj: ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. Praha: Spolek "Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek", 1887.